

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

BIBLIOTERAPIJA

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Jadranka Lasić – Lazić

Studentica: Sanja Milovac

Zagreb, 2014.

Zahvala:

Zahvaljujem mentorici prof. dr. sc. Jadranki Lasić-Lazić i Ani Pongrac Pavlina, prof. na korisnim savjetima i komunikaciji u svrhu pisanja ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem mr. sc. Ljiljani Sabljak, voditeljici KGZ - Gradske knjižice i profesoric hrvatskog jezika i književnosti Ivana Bašić, pionirkama razvojne biblioterapije u Republici Hrvatskoj, što su izdvojile vrijeme i omogućile mi uvid u primjenu biblioterapije u praksi. Susret s informacijama *iz prve ruke* značajan je za razumijevanje i prikaz teme.

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. BIBLIOTERAPIJA	2
2.1. Povijest i definicija biblioterapije	2
2.2. Tri vrste biblioterapije	7
2.3. Od poistovjećivanja do katarze	9
2.4. Ciljevi biblioterapije.....	11
2.5. Prikaz biblioterapijskog procesa	12
3. METODOLOGIJA I KONCEPT BIBLIOTERAPIJSKE RADIONICE.....	13
3.1. Kako izabrati i obrađivati literaturu	13
3.2. Primjer razrađene biblioterapijske radionice.....	14
3.3. Preporučena književna djela za dobnu skupinu od 1. – 8. razreda OŠ.....	17
4. RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA U KNJIŽNICI.....	31
4.1. Općenito o primjeni razvojne biblioterapije u knjižnici.....	31
4.2. Uspješno provođenje biblioterapije.....	32
4.2.1. Primjeri iz svijeta	32
4.2.2. Primjeri iz Republike Hrvatske	35
4.2.2.1. Milovac, S. Iskustvo Ljiljane Sabljak	35
4.2.2.2. Održane biblioterapijske radionice.....	40
4.2.2.3. Prikaz projekta <i>Zita čita</i>	41
4.2.2.4. Milovac, S. Iskustvo Ivane Bašić	51
5. ZAKLJUČAK	63
6. LITERATURA.....	64
7. PRILOZI.....	67

1. UVOD

Na samotnom otočiću nalazi se kućica okružena morem. Kada se otvore vrata, ulazimo u topao prostor - obasjan svjetlom koje dolazi od tek nekoliko svijeća i jedne petrolej lampe. Narednih mjesec dana boravit ću ovdje, u društvu tri knjige. One govore o povijesti čitanja i knjige te njenoj sudbini. A kada pogledam kroz prozor vidim suštinu prirode - podivljalo more koje udara o stijene. Prizor je lijep i osjećam mir.

Kroz život koristimo različite načine suočavanja sa stvarnošću, jednako kao što razvijamo i mehanizme, svjetove u koje uranjamo kako bismo mogli dublje pogledati u sebe i vratiti skladan ritam između onoga što je u nama i onoga što nas okružuje. Moja me iskustva tako često vode na putovanja koja su obogaćena tekstovima smještenim između korica, olovkom i papirom, zvukom. Ako i nisam u prilici realizirati idilu koju oblikuje mašta (poput gore navedene slike o otoku) uvijek mogu posegnuti za onim što mi je blizu. I tako već neko vrijeme intenzivno, uvijek iznova, uranjam u svijet George-a Bucaya, ali i bajki koje dolaze s različitih krajeva svijeta. U priči *Okovani slon*¹, prepoznajem čovjeka, dok mi Andersenov *Slavuj* svaki put daje novu perspektivu, pruža uporište, simbolikom potvrđuje ono u što vjerujem. Njegova sloboda je i moja sloboda – tiha čežnja da budem u zelenilu, radost pri pomisli na gaj u kojemu mogu s lakoćom dati onaj najljepši dio sebe. Često tako iz gradske buke otrčim u knjižnicu i nemir prestane.

Što je to biblioterapija? Jesmo li kao knjižničari i knjižničarke kompetentni za ovakav oblik rada s korisnicima? Na koji nam način knjiga pomaže pri suočavanju s emocijama? Vođena ovim pitanjima, uputila sam se u istraživanje područja biblioterapije. U nastavku rada, uz povijesni i razvojni aspekt iščitao kroz literaturu, temu sam obradila i kroz autorske tekstove koji su nastali na temelju razgovora s knjižničarskom savjetnicom i voditeljicom KGZ - Gradske knjižnice – mr. sc. Ljiljanom Sabljak te profesoricom hrvatskog jezika i književnosti - Ivanom Bašić.

¹ Bucay, J. Ispričaj ću ti priču. Zaprešić : Fraktura, 2010.

2. BIBLIOTERAPIJA

2.1. Povijest i definicija biblioterapije

Moć riječi i knjige, bila ona izgovorena ili pisana, prisutna je od samih početaka civilizacije. Drevni su narodi stvorili prvo pismo, počeli zapisivati misli i ideje, pa su tako nastale prve knjige, otvorene su prve knjižnice i arhivi. Tragom pisane riječi, znanje se počelo čuvati i prenositi - s čovjeka na čovjeka, s generacije na generaciju.

Zanimljivo je da su Egipćani riječi propisivali kao lijek – *uz pomoć riječi se čovjek čija psiha pati mogao lako vratiti u dobro duševno stanje*. U znamenitoj Aleksandrijskoj knjižnici pronađen je u kamenu uklesan natpis – *knjižnica je hrana za dušu*. Ovakav je koncept promišljanja bio blizak i Starim Grcima koji su iznad knjižnica držali natpis – *ljekovito mjesto za duše*².

Prvi teoretičar tragedije, Aristotel, tragediju je definirao kroz lik *tragičnog junaka, tragičnu krivicu, tragični završetak, katarzu i uzvišen stil*. Za područje biblioterapije iznimno je bitan termin *katarza*, koji je ovaj starogrčki filozof povezo s tragedijom kao dramskom vrstom i s psihologijom, područjem emocija. Naime, njegov je stav bio da tragedija mora izazivati sažaljenje i strah te da u tom slučaju ona gledatelja dovodi do katarze, odnosno pročišćenja (grč. *katharsis*, prema *kathairo* - čistim). U antici se katarza tumačila patološko-medicinski i etički. Iz iskustva katarze moralo se nešto naučiti. Emocije su morale biti prepoznatljive te je cilj bio doći do osobne spoznaje i odgovora na pitanje *što je to što nas toliko dira i pogađa dok promatramo neku drugu osobu*. Za Aristotela, upravo je *tragedija* upozoravala na ozbiljnost života i omogućavala introspektivno promatranje problema s jednog višeg etičkog stajališta. No, značajnu pozornost Aristotel je pridao i osjećaju za poeziju. Tu dolazimo do koncepta tzv. *poetske biblioterapije* koji se nadovezuje na stajalište da poezija ima pozitivan moralni utjecaj na psihu³.

Korijen moderne biblioterapije možemo pratiti od 18. stoljeća kada su knjige iz različitih područja književnosti počele nalaziti svoje mjesto u bolnicama – tako je u pensilvanijskoj bolnici razvijen prvi program za mentalno oboljele pacijente tijekom kojega je u radu s njima uključeno čitanje i kreativno izražavanje. Knjige su korištene kao *moralna blagodat za bolesne i ozlijeđene*.

² Afolayan, J. A. Documentary Perspective of bibliotherapy in education // Reading Horizons. 33/1 (1992), str. 137 – 148.

³ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

Pionirima biblioterapije danas se smatraju dr. Benjamin Rush (otac američke psihijatrije) koji je u radu s pacijentima prakticirao i preporučivao uporabu književnosti i glazbe te John Minson Galt II., također psihijatar, koji je 1840. napisao prvi članak na temu⁴. Nakon Amerike, krajem 19. stoljeća, ideje o humanijim liječenjima duševno bolesnih razvijaju se i u Europi – Francuskoj, Italiji i Engleskoj. Čitanje je bilo jedno od najpopularnijih oblika rekreacije, a knjižnice su se oformile u svim boljim mentalnim bolnicama.

Biblioterapija je 1904. godine prihvaćena u okvirima knjižničarske struke pa se tako radu liječnika, u prvoj polovici 20. stoljeća, pridružuju i posebno obrazovani knjižničari, a knjižnice u rehabilitacijskim bolnicama postaju standard - *liječnici provode terapiju, dok knjižničari ciljano odabiru literaturu*.⁵ U tom je periodu, kao jedan od najuspješnijih projekata, prepoznat rad knjižničarke bolnice McLean, Edith Kathleen Jones, iz savezne države Massachusetts koja je razvila kvalitetnu suradnju s liječnicima i specijalizirani program biblioterapije. Riječ je ujedno i o autorici djela *Tisuću knjiga za bolničku knjižnicu*.

U knjižničarskim krugovima, službena potvrda biblioterapije dogodila se 1939. godine, kada je u sklopu Američkog udruženja knjižničara (engl. *ALA – American Library Association*) osnovano prvo stručno povjerenstvo za biblioterapiju. Paralelno s tim priznanjem, u Sjedinjenim Američkim Državama, u punom je jeku bio i tzv. *knjižnični pokret pacijenata* (engl. *patient library movement*)⁶, a biblioterapija se prakticira u bolnicama, zatvorima, specijalnim školama i sličnim institucijama, dok se u ostalim dijelovima svijeta ovaj oblik terapije počeo širiti kasnije, posebice nakon Drugog svjetskog rata – i to najprije u Velikoj Britaniji, Skandinaviji, Njemačkoj, zatim i u zemljama Istočne Europe, bivšeg Sovjetskog Saveza te u Indiji. Sve se jasnije isticala potreba za odvajanjem biblioterapije iz isključivo kliničkog okruženja.

Javnu raspravu za proširenjem biblioterapijskog koncepta pokrenule su Ruth M. Tews i Margaret E. Monore koje su u kontekstu knjižničarske struke predložile uporabu termina *razvojna biblioterapija* koji je u praksi narodnih knjižnica trebao definirati dio čitateljske ponude za odrasle⁷.

Godine 1916. američki je esejist Samuel McChord Crothers, prvi javno upotrijebio pojam *biblioterapija*, čime je potaknuo mnoge rasprave o kontekstu termina i području

⁴ Weimerskirch, P. J. Benjamin Rush and John Minson Galt, II : pioneers of Bibliotherapy in America. 53/4 (1965), str. 510-526.

⁵ Beatty, W. K. A historical review of bibliotherapy // Bulletin of the Medical Library Association. 22.5.2008. URL: <http://hdl.handle.net/2142/6050>. (15.6.2014.)

⁶ Wiegand, W. A. ; Davids, D. G. Encyclopedia of library history, URL: <http://goo.gl/PpiB23>. (15.6.2014.).

⁷ Ibid

njegova djelovanja. Termin *biblioterapija* dolazi od grčkih riječi *biblion* - što znači knjiga i *therapeia* – liječenje. Prema Crothersu definicija biblioterapije bila je sljedeća:

„Biblioterapija je program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju. Printani ili imaginativni materijali, ili informacija, doživljava se i o tome se raspravlja pod stručnim vodstvom.“⁸

Crothersov termin *biblioterapija* prvo je prihvaćen u krugu knjižničara koji su surađivali s liječnicima i preporučali primjerenu literaturu. No, u tom se periodu još uvijek ne može govoriti o interaktivnom procesu i dijalogu između liječnika i pacijenta. Poticanje čitatelja na razgovor o problemu i otvaranje emocija - pojavljuje se 60-ih godina, s razvijanjem i popularnošću grupne terapije.⁹

Godine 1961. prihvaćena je i službena definicija unutar *Webster's Third New International Dictionary*¹⁰ – koja kaže da je biblioterapija „uporaba biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje“. Ovu je definiciju 1966. godine prihvatilo i *Američko knjižničarsko društvo*.

„Caroline Shrodes, jedna od najvažnijih zagovornica biblioterapije sugerira da je biblioterapija efektivna zato što dopušta pojedincu da se poistovjeti s karakterom i shvati da ona ili on nisu jedini koji imaju taj problem. Kako likovi odrađuju problem, čitatelj je emotivno uključen u borbu s problemom i tako dobiva uvid u svoju situaciju. Shrodes je definirala biblioterapiju kao proces dinamične interakcije između osobnosti čitatelja i literature kao psihološkog područja koje može biti korišteno za osobni rast i razvoj.“¹¹

Hrvatski enciklopedijski rječnik termin opisuje unutar dva područja¹²:

- „Biblioterapija - popravci uveza, dezinfekcija, lijepljenje i oblaganje oštećenih listova knjiga; liječenje knjiga.“

⁸ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

⁹ Ibid.

¹⁰ Bibliotherapy. // Encyclopedia of library history / uredili Wiegand, W. A. ; Davids, D. G.
URL: <http://goo.gl/PpiB23>. (15.6.2014.)

¹¹ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

¹² Biblioterapija. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. 1. izd.. Zagreb : EPH : Novi liber, str. 112. 2002.

- „Terapijski postupak čitanja u sklopu psihijatrijskog liječenja, obično u okviru grupne terapije; liječenje knjigom.“

No, vratimo se još malo na kraj 19. i početak 20. stoljeća, kako bismo obuhvatili područje psihologije, kao bitan kontekst i jednu od temeljnih osnova za sagledavanje biblioterapijske prakse. Sigmund Freud i Carl Gustav Jung samo su neki od ikona psihoanalize, koji su pjesnike proglasili zaslužnima za postavljanje temelja u psihoanalizi i pružanje mogućnosti za njen daljnji razvoj.

„Stručnjaci za mentalno zdravlje istraživali su terapeutske vrijednosti književnih tekstova, posebno poezije. Njihov doprinos za tu novu i važnu disciplinu bio je dvostruk: 1) istražili su važnost evokativne vrijednosti literature; 2) prepoznali su važan potencijal za korisnike terapije koji su nakon čitanja poezije bili potaknuti na pisanje svojih pjesama i na prikazivanje vlastitih iskustava i emocija. Istraživanja pokazuju da je imaginacija povezana s učenjem, s tehnikama opuštanja, traženja smisla života i s uživanjem u životu. Imaginacija je jezik snova i nesvjesnoga, i kao takav služi kao katalizator za izvlačenje nesvjesnog materijala u području svjesnoga. Freud je nazvao pjesnike *profesionalnim sanjarima* i tako povezo poeziju sa snovima. Nije smatrao poeziju terapijom, više ga je zanimala osobnost umjetnika (književnika) i vjerovao je da je korijen svih umjetnosti neuroza. Jung, s druge strane, nije vidio umjetnost kao bolest, već je implicitno sugerirao da su svi ljudi pjesnici i da kroz različite oblike kreativnosti mogu razvijati jedinstveni sistem značenja i riječi.“¹³

Ovdje je bitno istaknuti i Wiliama Jamesa, jednog od utemeljitelja moderne psihologije i koncepta *tok struje svijesti*. Njegova četiri zapažanja bitna su za provođenje ekspresivnog pisanja u suvremenoj poetskoj terapiji, a temelje se na sljedećem¹⁴:

- Svaka misao je u potpunosti osobna. Mi znamo da je to tako, ali drugi možda to ne znaju. U tom smislu, svaka misao koju zapišete ima neko značenje za vas.
- Misli su osjetljivo kontinuirane. Kao struja, prva misao je u odnosu s drugom misli, druga misao je u odnosu s trećom misli, ali treća misao ne mora nužno biti u odnosu s prvom misli. Drugim riječima, misli se ne pojavljuju slučajno, iako se pojavljuju na prvi pogled u nelogičnom slijedu.

¹³ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

¹⁴ Ibid

- Možemo svjesno misliti o samo jednoj stvari odjednom. Iako naš mozak možda trenutno otkriva i analizira znakove, zvukove, sjećanja na prošla zbivanja, u jednom trenutku možemo biti svjesno usmjereni na samo jednu misao ili percepciju.
- Važno je istraživati o čemu mislimo, kao i o čemu ne mislimo aktivno. Na nekoj razini, naš mozak bira gdje struja svijesti ide.

Shvaćanje termina *biblioterapija*, u suvremenom kontekstu koji je bitan za knjižnice i knjižničarsku struku, nude sljedeće definicije:

„Biblioterapija je program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju ili vođeno čitanje napisanih materijala s ciljem da dosegemo razumijevanje i rješavanje problema bitnih za osobne i terapeutske potrebe pojedinca.“¹⁵

„Biblioterapiju provode psiholozi i psihijatri, najčešće u kliničkim uvjetima. Biblioterapija u širem smislu je i *vođeno čitanje*, koje se može ugraditi u čitateljske programe za široku populaciju. Ovaj način upotrebe književnosti provodi se izvaninstitucionalno i može biti pomoć u stresnim situacijama i prevladavanju teških životnih razdoblja. Takvo čitanje najčešće provode educirani knjižničari, odnosno tim stručnjaka.“¹⁶

Kroz povijest, sve do danas, knjiga i naša duša intimno su povezani. Dovoljno je da otvorimo korice knjiga i možemo što god poželimo - putovati kroz vrijeme, otići na drugi kontinent, u neko daleko, nepoznato pleme ili sjesti zajedno s članovima zajednice i slušati priče koje se pripovijedaju uz logorsku vatru. Možemo učiti, istraživati, maštati.

¹⁵ Bašić, I. Predavanje o interaktivnoj biblioterapiji. // Glas Istre.hr. URL: <http://goo.gl/XLfeKD>. (10.9.2013.)

¹⁶ Biblioterapija : knjigom do zdravlja. Zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar. URL: <http://goo.gl/7qxZX6>. (10.9.2013.)

2.2. Tri vrste biblioterapije

U praksu nespretno uveden termin *biblioterapija*, ne daje nam uvijek jasnu sliku o tome kojemu području metoda pripada - je li to prostor psihologije, psihoterapije ili psihijatrije, ili je pak riječ o prostoru pedagoga, nastavnika i knjižničara ili svih njih zajedno. Ne možemo se ne zapitati gdje su granice, koje su dodirne točke i koji preduvjeti da bi se provodila ovakva praksa. Ovdje se ponovo vraćam na pitanja postavljena u uvodu - tko su biblioterapeuti/kinje? Kojim znanjima i vještinama raspolažu? Mogu li to biti i knjižničari/knjižničarke?

Povijesni prikaz razvoja biblioterapije upućuje nas na to da se ovakav oblik rada razvijao u bolnicama, zatvorima i specijalnim institucijama. Sudjelovali su i knjižničari, no oni su bili posebno obrazovani stručnjaci, a njihova je uloga najčešće bila ona *administratora*, odnosno, na temelju dijagnoze pacijenta preporučali su liječnicima primjerenu literaturu, no nisu brinuli i o samom procesu terapije i ciljevima.

Ipak, danas su nam lako dostupne informacije o biblioterapijskim radionicama koje se odvijaju u, primjerice, školskim ili narodnim knjižnicama, a koje provode knjižničari i koje se vezuju uz različite dobne skupine. Razlozi zbog kojih se poveznica knjižničara i biblioterapije i dalje nalazi u tzv. *sivoj zoni* bit će vidljivi u nastavku, no prvi korak u razumijevanju teme je razumijevanje osnovne podjele biblioterapije na *institucionalnu, kliničku* i *razvojnu*.

Institucionalnu i **kliničku** biblioterapiju stručnjaci provode unutar psihijatrijskih ustanova i centara za mentalno zdravlje, dok se **razvojna** ili **interaktivna** (u literaturi nalazimo i termin **kreativna**) bavi *prevencijom* i oslobađanjem emocija kod zdravih osoba kao jednim od načina rasterećenja, osvješćivanja i lakšeg *nošenja* sa svakodnevicom. Preventivno djelovanje, u kontekstu spomenutih podjela, može se provoditi i ono se u praksi provodi unutar škola, knjižnica i drugih sličnih institucija.

KARAKTERISTIKE	INSTITUCIONALNA	KLINIČKA	RAZVOJNA
Forma	Pojedinac ili grupa (obično pasivna)	Grupna aktivnost: voljna ili nevoljna	Grupna aktivnost: voljna
Klijent	Medicinski ili psihički pacijent, zatvorenik ili privatni klijent	Osoba s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju	<i>Normalna</i> osoba koja je u kriznoj situaciji
Terapeut	Tim psihijatar a i knjižničara	Psihijatar, terapeut mentalnog zdravlja ili knjižničar	Knjižničar, učitelj, profesor, pedagog
Tehnike	Diskusija o materijalu	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogledu u sebe	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogled u sebe
Mjesto rada	Institucija ili privatno	Institucija ili privatno	Društveni prostori
Ciljevi	Obično informativno, s nekim uvidom u stanje klijenta	Uvid u svoje stanje i promjene ponašanja	Normalan razvoj i samoaktualizacija

Tablica 1. – „Tri tipa biblioterapije“¹⁷

Biblioterapeuti u području razvojne biblioterapije su osobe koje su spremne raditi na sebi, učiti i razvijati se. Unutar biblioterapijske grupe, prilikom vođenja, ključni elementi za konstruktivno nošenje sa stresnim situacijama su - znanje, iskustvo i vještine/umijeća, senzibilitet u radu s ljudima, otvorenost. Interdisciplinarnost je uvijek dobrodošla praksa, posebice ukoliko biblioterapeuti nemaju potrebna znanja/sposobnosti za *nošenje* psiholoških procesa koji se mogu (i koji će se) pojavljivati tijekom radionica. Važno je razmišljati i djelovati interdisciplinarno. Primjerice, u školskoj knjižnici, knjižničar se može povezati s nastavnicima, pedagogom, defektologom, psihologom i drugim stručnim suradnicima - a

¹⁷ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

ukoliko biblioterapiju provodi sam bitno je da je u stanju prepoznati trenutak kada je u proces potrebno uključiti još nekoga od osposobljenih suradnika i stručnjaka.

„Biblioterapeut mora biti stabilna osoba, istinski zainteresirana za druge, sposobna da suosjeća s drugima, bez moraliziranja, prijatni ili zapovijedanja.“¹⁸

„Biblioterapija je i dalje metodologija koja se razvija. Iako su biblioterapeuti dokazali važnost terapijskog čitanja, područje biblioterapije – bez obzira je li prakticirano u knjižnici, bolnici ili klinici – ostaje otvoreno za daljnju analizu i usavršavanje. Praktičari su se usuglasili da biblioterapija nije točno određena tehnika niti će postati znanost sve dok se u širem kontekstu ne uvidi snaga terapijske prirode čitateljevog odgovora na tekst.“¹⁹

2.3. Od poistovjećivanja do katarze

Poznata izraelska terapeutkinja Ofra Ayalon biblioterapiju vidi kao staro iscjeliteljsko umijeće u novom ruhu te je istaknula da je biblioterapija usmjerena na dijete koje odrasta kao i na dijete u svakome od nas²⁰.

U biblioterapiji je bitno da su tekstovi pažljivo odabrani i da odgovaraju ciljanoj grupi.

„U čemu se sastoji takvo terapijsko poučavanje i što ga razlikuje od uobičajene analize tekstova na satovima materinskog jezika? Bit obiju vrsta obrađivanja teksta jest ista, s tim što je kod terapijskog poučavanja naglasak isključivo na emocionalnim doživljajima kako likova u tekstu tako i samih učenika, dok su drugi vidovi analize potpuno nevažni ili sasvim sporedni (npr. formalne značajke teksta). Kod terapijskog poučavanja literarni tekst zapravo služi samo kao predložak za strukturirani razgovor o osjećajima i doživljajima, s jedne strane likova iz teksta, a s druge strane samih učenika. Takva vođena rasprava povećava dječju osjetljivost za tuđe emocionalne doživljaje i dovodi do boljeg razumijevanja vlastitih i tuđih reakcija i osjećaja koji leže iza tih reakcija. Nadalje, takvi razgovori dovode do emocionalnog rasterećenja, pa se na taj način smanjuje vjerojatnost nastanka nekih ozbiljnijih poremećaja

¹⁸ Uredništvo portala. Knjiga kao lijek – terapija čitanjem. 3.1.2012. CentarZdravlja.net.

URL: <http://goo.gl/MWf7b7>. (15.6.2014.)

¹⁹ Bibliotherapy. // Enciclopedia of library history / uredili Wiegand, W. A. ; Davids, D. G.

URL: <http://goo.gl/PpiB23>. (15.6.2014.)

²⁰ Ayalon, O. Spasimo djecu. Zagreb : Školska knjiga, 1995.

kod djece. Osim toga, analiza postupaka likova iz literature i načina na koji rješavaju neke probleme razvija dječje mehanizme sučeljavanja sa stresom i proširuje repertoar njihovih načina rješavanja problema.“²¹

Jednu od osnova biblioterapije čini psihoanalitička teorija. Ayalon je oblikovala temeljnu podjelu na prepoznatljive procese koji se događaju prilikom čitanja priče ili pjesme:²²

- **identifikacija ili poistovjećivanje** – čitatelj može sebe i druge njemu značajne osobe identificirati s likovima iz literature. Djeca se osobito lako identificiraju s likovima, brzo se uključe u priču i radnja ih odmah ponese, pa na taj način dožive čitav niz različitih emocija i proširuju svoj repertoar mehanizama sučeljavanja sa stresom i opasnošću. Identifikacija je najvažniji od svih procesa jer ako do nje ne dođe, ne mogu se izazvati niti ostali procesi,
- **projekcija ili introjeksija** – čitatelj sebe i svoje osjećaje projicira u lik s kojim se identificirao, i onda njegovim očima ispituje vlastite stavove i reakcije drugih ljudi. To je siguran način ispitivanja vlastitog i tuđeg ponašanja, kao i iskušavanje alternativnih načina rješavanja nekog problema, bez opasnosti od vlastitog prezentiranja i izvrgavanja kritici drugih ljudi,
- **katarza** – dijeleći emocije s likom s kojim se identificirao, čitatelj može doživjeti emocionalno rasterećenje i olakšanje,
- **uvid** – kroz konflikte u priči čitatelj može doći do uvida u vlastiti problem, što može biti ključ za njegovo rješenje.

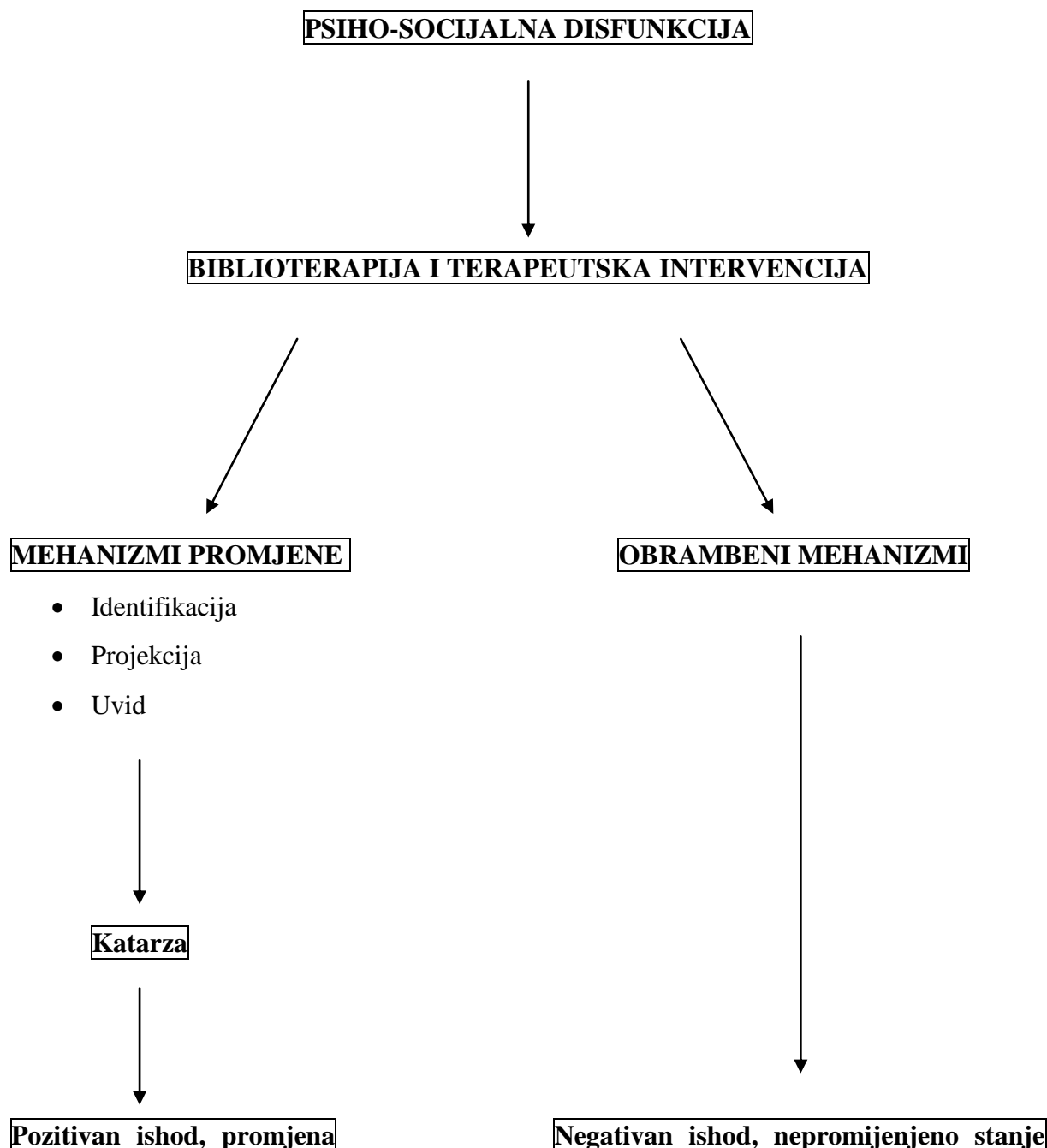
²¹ Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

²² Ibid

2.4. Ciljevi biblioterapije

Književna djela dobro su preventivno sredstvo koje ljudima pomaže iskazati i doživjeti, proživjeti vlastite emocije. Na taj način oslobađa se nakupljen stres i potisnute priče te je cilj potaknuti proces koji počinje s poistovjećivanjem, a završava katarzom ili uvidom. Razumijevanje vlastitih i tuđih osjećaja i reakcija vrlo je važno na putu osobnog razvoja i kod kreiranja harmoničnih svjetova koji se nalaze u nama samima i oko nas. Takav pristup jednako tako smanjuje daljnje kompliciranje problema i jača mehanizme za suočavanje sa stresom.

2.5. Prikaz biblioterapijskog procesa²³

Dijagram 1. Prikaz biblioterapijskog procesa

²³ Silverberg, L. I. Bibliotherapy : the therapeutic use of didactic and literary texts in treatment, diagnosis, prevention, and training. // JAOA Special Communication. 103/3 (2003), str. 131 – 135.

3. METODOLOGIJA I KONCEPT BIBLIOTERAPIJSKE RADIONICE

3.1. Kako izabrati i obrađivati literaturu

Mogućnost identifikacije s likovima iz priče i njihovim putovanjem kroz priču, mora biti obavljena porukom koja čitatelju pruža nadu. Stoga je nužno pažljivo birati literaturu i obrađivati ju na principu osnovnih biblioterapijskih koraka koji ujedno znače i zatvaranje kruga – *proces od otvaranja problema do zaključaka*:

- čitanje teksta,
- prepričavanje događaja iz teksta,
- pronalaženje emocionalnih reakcija likova i razgovor o njima,
- pronalaženje relevantnih tema iz osobnog života, navođenje vlastitih primjera,
- pronalaženje zaključaka, pouka, pravila.²⁴

U priručniku *Korak po korak do oporavka* navedeni su i savjeti za uspješno obrađivanje književnog teksta:

- ugođaj treba biti opušten, prijateljski i pun međusobne potpore, a ne natjecateljski. Cilj rasprave i obrade teksta jest povećanje osjetljivosti za emocionalno doživljavanje, poticanje emocionalnih izražaja i pružanje međusobne potpore i razumijevanja, a ne natjecanje i nadmetanje,
- važno je da nastavnik učenike pouči da sve ljudske emocije i misli treba prihvatiti kao prirodne a ne treba ih prosuđivati u terminima dobrog i lošeg, ispravnog i pogrešnog,
- sudionike treba jasno uputiti na razliku između unutrašnjeg psihičkog života, odnosno naših misli i osjećaja (koje ne bi trebalo moralno prosuđivati) i njihove realizacije u ponašanju, odnosno naših postupaka (koje treba procjenjivati, vrednovati i kontrolirati).

„Tehnike i postupci suvremenog opuštanja i vođenje fantazije, igre simulacije, psihodramski izražaj, tehnike i postupci biblioterapije, likovno-oblikovni izražaj, glazbeni izražaj itd., snažne su metode i mediji u sustavnoj rehabilitaciji spoznajnih, emocionalnih i moralnih

²⁴Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. *Korak po korak do oporavka* : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

oštećenja sudionika, pa tako i njihovi prirodni pomagači. Međutim, to su istodobno i vrlo osjetljive i zahtjevne metode jer od pomagača traže napor, maštovitost i povrh svega veliku odgovornost da ne bi sebi i svojim štićenicima nanijeli više emocionalne štete nego pomoći. Stoga ističemo načelo da uporaba ekspresivnih tehnika u radu s traumatiziranim sudionicima ne može biti stihijski postavljena; one moraju slijediti određeni red i redosljed specifičnih ciljeva, a povrh svega, sam tijek i ishod svake intervencije mora biti pod nadzorom (supervizijom) stručnjaka, u prvom redu- psihologa odnosno kvalificiranog psihoterapeuta.“²⁵

3.2. Primjer razrađene biblioterapijske radionice

Odlazak²⁶

(Ulomak iz knjige *Bambi* Felixa Saltena)

Ova priča može biti pogodna u slučaju smrti ili u očekivanju skoroga gubitka i žalovanja.

UPUTA SUDIONICIMA:

Napišite što vam najprije padne na pamet dok slušate riječi koje ću vam govoriti. Zatim nacrtajte sliku koju vam izazove pojedina riječ:

PRIJATELJSTVO

NEPOZNATO

KRAJ

U parovima razgovarajte o onome što ste zapisali i nacrtali (trajanje: pet minuta).

A sada se opustite i slušajte priču.

S velikog hrastovog stabla na rubu livade padalo je lišće. Padalo je sa svega drveća. Jedna je hrastova grana stršila visoko iznad ostalih grana i segnula daleko nad livadu. Na njenom krajnjem krajičku sjedila su dva lista.

- Nije više onako kako je bilo prije – reče jedan list.

²⁵ Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

²⁶ Ayalon, O. Spasimo djecu. Zagreb : Školska knjiga, 1995.

- Nije – odgovori drugi. – Noćas je opet otišlo mnogo naših... mi smo gotovo jedini na našoj grani.

- Nikada se ne zna kad će koga zadesiti – reče prvi.

- Dok je još bilo toplo i dok je sunce još žeglo, došla bi katkad oluja ili prolom oblaka i mnogi su od nas bili otkinuti još onda, iako su bili mladi.

Nikad se ne zna kad će koga stići.

- Sunce sada sja vrlo rijetko – uzdahne drugi list – a kad i sja, ne daje snage. Trebalo bi sabrati nove snage.

- Je li istina, je li zaista moguće da na naše mjesto, kad mi odemo, dolaze drugi, pa opet drugi, pa opet drugi, i uvijek iznova drugi...

- Doista je tako – prošapće drugi – tako nešto teško je i zamisliti... to prelazi naše shvaćanje...

- A osim toga to je vrlo žalosno – doda prvi.

Šutjeli su neko vrijeme. Zatim reče prvi tiho, sam za se: - A zašto mi moramo ići...?

Drugi upita: - Što se zbiva s nama kada se otkinemo...?

- Padamo...

- A što je tamo dolje?

Prvi odgovori: - Ja ne znam. Netko kaže ovo, netko ono... no nitko ne zna pravo.

Ponovno upita drugi: - Možemo li još nešto osjećati, znamo li još štogod o sebi kada se nađemo tamo dolje?

Prvi odvrati: - Tko bi znao reći! Nijedan od onih koji su dolje nije se još vratio da nam o tome priča.

Opet umukoše. Zatim prvi list nježno progovori drugome: - Ne žalosti se odviše, ta što je tebi, ti dršćeš.

-Ah, ostavi me – odgovori drugi – ja sada zatreperim zbog svake sitnice. Eto, više se ne osjećam tako sigurnim na svome mjestu.

- Ne govorimo više o tim stvarima – reče prvi list.

Drugi mu odgovori: - Tako je... ostavimo to... No, a o čemu da govorimo inače? Zašutio je.

Pala je noć. Drugi je list osjećao da je još toliko toga ostalo neizrečenog. Mnogo je toga želio reći hrastu, ali drvo je spavalo i on ga nije htio buditi te odluči da mu napiše pismo.

UPUTA SUDIONICIMA:

Zamisli da si i ti list. Napiši pismo hrastu. Kad završiš, smotaj pismo. Stavite svi svoja pisma u ovaj šešir, kutiju ili sl. Svatko neka uzme jedno pismo iz šešira. Ako si uzeo svoje pismo, vrati ga i uzmi drugo. Pročitaj u sebi pismo koje si uzeo. Sad zamisli da si ti hrast i napiši hrastov odgovor listu (na posebnom komadu papira). Kad si gotov, složi i smotaj pismo i svoj odgovor zajedno tako da se izvana vidi *listov* rukopis i da ga on može prepoznati. Sve ćemo ponovno staviti u šešir ili na klupu ili pod. Svatko neka uzme svoje pismo. Pročitaj u sebi hrastov odgovor na svoje pismo.

(Priča se nastavlja)

Ujutro je drugi list upitao: - Koji će od nas dvojice morati prvi onamo dolje, da mi je znati...?

- Za to ima još vremena – umirivaše ga prvi. – Podsjetimo se radije kako je nekoć bilo lijepo, kako je bilo divno kad se pojavilo sunce i žarko nas žeglo. Imali smo osjećaj kao da smo nabrekli od zdravlja. Sjećaš li se još? A onda rosa u jutarnjim satima... i blage, divne noći...

-Noći su sada strašne – kukao je drugi list – i nema im kraja.

-Ne smijemo se tužiti – reče blago prvi – mi smo živjeli duže nego mnogi, mnogi drugi.

-Ja sam se sigurno savim izmijenio? – raspitivao se zabrinuto, ali usrdno drugi list.

-Ni govora – uvjeravaše ga prvi – ti zacijelo misliš tako jer sam ja postao tako žut i ružan. Ne, kod mene je to nešto sasvim drugo.

-Ah, nemoj tako – usprotivi se drugi.

-Ne, zaista – ponovi prvi sa žarom – ta vjeruj mi! Ti si lijep kao i prvog dana. Pogdjegdje možda kakva mala, žuta mrlja, jedva se i vidi, a čini te još ljepšim. Ta vjeruj mi!

-Hvala ti – prošapće ganuto drugi list. – Ja ti ne vjerujem... ne sasvim... ali zahvaljujem jer si tako dobar... bio si uvijek tako dobar prema meni... ja tek sada potpuno shvaćam kako si ti bio dobar.

-Ta šuti – reče prvi i sam ušuti jer nije više mogao govoriti od tuge.

Šutjela su oba lista. Sati su prolazili

UPUTNICA SUDIONICIMA:

Napiši završetak priče. (Kad djeca završe nastavite s uputama). Osvrni se na sve što smo radili: svoje prve asocijacije i crteže, pismo koje si napisao i ono koje si primio, svoj završetak priče. Pogledaj to sve zajedno i pokušaj pronaći glavnu temu. Ima li to sve neko značenje za tvoj život? Porazgovarajte o tome u malim grupama, pročitajte pisma i završetak priče.

3.3. Preporučena književna djela za dobnu skupinu od 1. – 8. razreda OŠ

U nastavku slijedi lista preporučenih književnih djela namijenjena radu s učenicima nižeg uzrasta (od 1. do 4. razreda) i višeg uzrast (od 5. do 8. razreda). Osim što je skraćena, lista je u potpunosti preuzeta iz priručnika *Korak po korak do oporavka*, zajedno sa stručnim opisom biblioterapijskih vrijednosti pojedinog književnog djela.

U praksi se pokazalo da je učenike od 1. do 8. razreda OŠ najbolje podijeliti na spomenuti niži i viši uzrast ili u dobne skupine od 1. do 3. razreda, od 4. do 6. razreda te od 7. do 8. razreda.

“(…) Preporučeni popis ima konkretnu namjenu: poslužiti knjižničarima, nastavnicima hrvatskog jezika, odgajateljima, roditeljima i svima koji se bave djecom, za estetizaciju pojedinih traumatskih stanja/raspoloženja.”²⁷

TEMA - SNAGA : NEMOĆ

NIŽI UZRAS

BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana:

“Čudnovate zgode šegrta Hlapića“

Zagreb, Mladost, 1988.

²⁷ Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

(Pomaganje malom nemoćnom dječaku kojeg tiranizira nezadovoljni majstor Mrkonja. Hlapić će pomoći Mrkonji da prebrodi i zaliječi svoju nesreću (gubitak kćerke) koja ga čini zlim. Hlapićeva je snaga u sućuti, u oprostima i dobroti).

VIŠI UZRAST

NAZOR, Vladimir:

“Albus kralj“

U: Istarska tema

Pula, Čakavski sabor

Istarska naklada, Opatija

Otokar Keršovani, Rijeka

Rijeka: Edit, Rovinj – Centro di vicende storiche

Zagreb, Mladost, 1984. – 2 sv.

(Dojmljivo prikazan lik okrutnog i silnog kralja, čiju grubost i bešćutnost gane i izliječi veličina majčinstva. Spoznaja: snaga nije u jakosti i grubosti nego u ljubavi i pozitivnim osjećajima).

TEMA – SMISAO : BESMISAO

NIŽI UZRAST

KRKLEC, Gustav:

“Telegrafske basne“ (Žablja melankolija)

Zagreb, Naša djeca, 1982.

(Dosada i neinventivnost donose olaki zaključak da nam život malo vrijedi, ali kad se pojavi uzbuđenje ili nam zaprijeti prava opasnost, reakcije su posve suprotne)

PALJETAK, Luko:

“Miševi i mačke naglavačke“ (Jedna se mačka samo smijala)

Zagreb, Mladost, 1986.

(Tuga, ako je samo to dominantan osjećaj, sam po sebi nema smisla, pa nije konstruktivna – blokira, i obrnuto, sama radost nije konstruktivna. Za ispunjen život (smisao) potrebno je dvoje – ozbiljnost i radost kao opuštanje).

VIŠI UZRAST

SAINT EXUPÉRY, Antoine de:

“Mali princ”

Zagreb, Mladost, 1993.

(Kritika svijeta odraslih koji je izgubio smisao jednostavne ali istinske ljepote emotivnog i imaginativnog).

TEMA – POVJERENJE : SUMNJA

NIŽI UZRAST

BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana:

“Kako je Potjeh tražio istinu”

Zagreb, Mladost, 1975.

(Potjeh ne pušta bjesove iz zdenca, ne pušta ih na slobodu uz sve njihove molbe jer im ne vjeruje – bjesovima se ne vjeruje).

VIŠI UZRAST

NAZOR, Vladimir:

“Bijeli jelen”

Zagreb, Mladost, 1990.

(Kiplingovski motiv o ljudskom biću koje su prihvatile životinje. Po tipologiji basne, razne se životinje različito odnose prema djevojčici koja odrasta s njima u šumi. Borba dobra i zla, povjerenja i savladavanja nepovjerenja tretira se kroz aspekte životinjskog svijeta i njihove odnose prema ljudskom).

TEMA – POŠTENJE : SAMOPONIŽENJE (istraživanje tko sam ja, što sam ja, moje dobro i loše ja (...) samopouzdanje)

NIŽI UZRAS

MIHALIĆ, Slavko:

“Petrica Kerempuh“

Zagreb, Meandar, 1994.

(Domišljat, veseo, mudar Petrica Kerempuh mijenja svoja raspoloženja ne bježeći od životnih zadovoljstava, vješto se koristeći ljudskim slabostima i glupostima na svoju ali i tuđu korist).

ZVRKO, Ratko:

“Grga Čvarak“

Zagreb, Mladost, 1988.

(Dječak je čas dobar, čas hirovit/zločest, nestašan. Raspoloženja mijenja kao svatko od nas, ali nije zao. U konkretnim situacijama, kada se od njega očekuje ozbiljnost, sućut i pomoć, uvijek se ispravno ponaša).

VIŠI UZRAS

Indijska priča o mudracima i slonu

U: Radoslav Katičić

Stara indijska književnost

Zagreb, NZMH, 1973.

(U tami mudraci pipajući slona “otkrivaju“ što je to slon. Za nekoga je to debela noga, za nekoga dug i tanak rep, za trećeg surla, i nikako se ne mogu nagoditi što je to slon. Spoznaja – sliku pojmova i svijeta, kao i osoba, donosimo na temelju fragmenata, no valja izgraditi, zaokružiti cjelinu).

NIŽI UZRAS

DUŠ, Marija:

“Ljut kao ris“

Školska knjiga, Zagreb, 1983.

(Sukob oca – autoriteta u obitelji i najslabijeg člana – djeteta, zbog nekog nestašluka i neposlušna. Očeva ljutnja u djetetu razvija recipročnost ljutnji, no ono je ipak uspijeva samo u sebi ugušiti i zatražiti pomirenje i logičan izlaz iz konfliktne situacije).

HORVAT-VUKELJA, Željka:

“Poplava u šalici kave“

Školska knjiga, Zagreb, 1988.

(Ljutnja razmažene djevojčice koja ne želi popiti svoju jutarnju kavu prijete da ugrozi cijeli njezin poznati svijet – da ga potopi. Spoznaja: srdžba je destruktivna, ona razara, samo prevladavši je možemo razumno graditi i komunicirati).

VIŠI UZRAS

LOVRAK, Mato:

“Tri dana života“ (roman-dnevnik)

Zagreb, Mladost, 1964.

(Boravak u slobodnoj prirodi, na izletu, u planini, zločeste, svadljive i neposlušne učenike osvježava fizički i psihički i oplemenjuje te etički mijenja, pa oni postaju složni, željni znanja i rada. Glavni je junak razred – živi školski fluid).

TEMA – SIGURNOST : STRAH

NIŽI UZRAST

BAUM, Lyman Frank:

“Čarobnjak iz Oza“

Zagreb, Mladost, 1987.

(Strah se rađa od nepoznatog a pobjeđujemo ga ponekad teško, vlastitim snagama, pogotovo kada snagu upotrebljavamo da bismo uklonili opasnost od onih nama najdražih koja prijete bliskim ili dragim osobama (Lav, Doroti i Čarobnjak)).

VITEZ, Grigor:

“Strah“

U: Joža Skok, Sunčeva livada

antologijska čitanka hrvatskog dječjeg pjesništva

Zagreb, Naša djeca, 1990.

(Strah od mraka – od nepoznatog, kako pjesnik kaže od Ništa, koji se ne može objasniti).

VIŠI UZRAST

CARROLL, Lewis:

“Alisa u zemlji čudesa“

Zagreb, Mladost, 1991.

(Radnja priče obavijena je fikcijom sna. Bez logike i puna apsurdna, djevojčica jureći bijelog zeca upada u njegovu rupu i podzemni svijet gdje okrivljava personificirane sve psihičke probleme djetinjstva – strah, nesnalaženje, osjećaj inferiornosti pred odraslima i sl. Sve svoje frustracije “liječi“ neodoljivom potrebom da se igra i zabavlja, pogotovo logičkom i asocijativnom igrom).

PULIĆ, Nikola:

“Strah me mama“

Zagreb, Mladost, 1922. (Ratna vjeverica)

(Potresne ratne slike pretvaraju susjede i znance u opasne neprijatelje. Strah je normalna reakcija djeteta na stvarnost u kojoj zbjegovi, skloništa, granatiranja i zarobljavanja prekidaju svakodnevni red stvari, ali unatoč svemu junaci ovog romana nisu izgubili svoje najjače “oružje“ ljubav i ljepotu, te vjeru u sretnije sutra kojom pobjeđuju strah).

KUŠAN, Ivan:

“Uzbuna na zelenom vrhu“

Zagreb, Mladost, 1982.

(Mali detektivi otkrivaju lopove i pobjeđuju ih. U romanu se miješaju želja za avanturom, samopotvrđivanjem, naivnost i realan strah od opasnosti).

DEFOE, Daniel:

“Robinson Crusoe“

Zagreb, Školska knjiga, 1986.

(Psihičko stanje čovjeka koji ne izlazi iz svoje pećine i osjećaj straha nakon pojave otiska stopala ispred ulaza u pećinu. Život u osami razvija strah od susreta. Strah stvoren osamljeničkim životom ne znači nužno i život u osami, pa je poslije vrlo teško pobijediti strah od susreta).

TEMA – NEDUŽNOST : KRIVNJA

NIŽI UZRAS

“Umišljeni tvor“

U: Japanske bajke

priredio: Ivan Esih

Zagreb, Epoha, 1941.

(Sve životinje u šumi pomažu starom bračnom paru, a baka im peče ukusne kolače, samo tvor zauzvrat za sebe traži cijelu tortu. Kad mu starica ne da, on joj prijete nožem. Ostale ga životinje odluče kazniti zbog toga tako što ispričaju da su razbojnici ubili baku. Životinje plaču, a tvor se odluči uvjeriti i kada vidi baku gdje nepomično leži, strašno se sažali i pokaje što je bio grub. Na to se baka diže i životinje mu prilaze oprostivši mu sve).

VIŠI UZRAS

CANKAR, Ivan:

“Crtice iz moje mladosti“

Sarajevo, Veselin Masleša, 1985.

(Sin se u gradu postidi svoje majke seljanke, ali ga to muči kao osjećaj nepravde i vlastite krivice s kojom zaključuje da ne može živjeti, već je mora okajati).

VIŠI I NIŽI UZRAS

MOLNÁR, Ferenc:

“Junaci Pavlove ulice“

Zagreb, Mladost, 1991.

(Dječak postaje izdajicom družine. Pokaje se i biva mu oprosteno. Drugi dječak Nemeček smrtno stradava zbog osjećaja odanosti i pripadanja družini. Svoju nedužnost dobrovoljno žrtvuje za družinu i oprašta svojim neprijateljima – dječacima koji su ga tukli i tiranizirali. Oni postanu svjesni svoje krivice).

TEMA – RADOVANJE : TUGOVANJE

NIŽI UZRAS

AMICIS, Edmondo de:

“Srce“

Zagreb, Mladost, 1987.

(Roman-dnevnik učenika osnovne škole u kojem se nizom crtica prikazuju dobrota, pružanje pomoći prijateljima, prevladavanje gubitka – tugovanje).

VIŠI UZRASST

KUŠEC, Mladen:

“Plavi kaputić“

Zagreb, Mladost, 1991.

(Osamljenost i žalost djevojčice koja ima sve, ali nema roditeljske ljubavi i pažnje jer roditelji stalno rade).

SAINT EXUPÉRY, Antoine de:

“Mali princ”

Zagreb, Mladost, 1993.

(Filozofija djetinjstva – djeca su osamljena, svijet odraslih ih ne prihvaća, a ona moraju i žele s odraslima živjeti u skladnom jedinstvu).

WILDE, Oscar:

“Sretni kraljević“

Zagreb, Eminex, 1993.

U: 366 i još više bajki,

izabrao: Gianni Padoan

Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987.

(Sažaljenje nad patnjom drugih, samopožrtvovnost i odricanje/lastavica svjesno riskira život svojim neodlaskom na jug, zbog ljubavi prema drugima/imaju smisao u osjećaju sreće koji izazivamo kod drugih).

NIŽI UZRAST

NAZOR, Vladimir:

“Halugica“

Split, Izdavački centar, 1980.

ANDERSEN, Hans Christian:

“Mala sirena“

U: Sto lica priče – antologija dječje priče s interpretacijama

Priredio: Milan Crnković

Zagreb, Školska knjiga, 1987.

(U obje bajke vodi se borba mora i kopna, njihova vječna težnja za spajanjem i vječno razjedinjenje, čas je život na kopnu, čas u moru i obrnuto, čas je smrt na moru, čas na kopnu).

(Može i priča O. Wildea: “Sretni princ“ iz Osmog koraka)

ANDERSEN, Hans Christian:

“Djevojčica sa žigicama“

Zagreb, Naprijed, 1991.

(Smrt kao izlaz iz socijalno nepredvidive situacije, osim što budi samlost, pokreće i konstruktivne emocije o pravdi i nepravdi, o neminovnosti postojanja u svijetu takvom kakav jest i borbi za opstanak).

VIŠI UZRAST

BRUCKNER, Karl:

“Sadako hoće živjeti“

Zagreb, Mladost, 1989.

(Stvaralačkom imaginacijom/poput djevojčice koja za svaki svoj dan bolesti izradi papirnatog ždrala, osmisli ga i postavi sebi cilj/ odgađamo smrt. Život je stvaranje, kretanje. Smrt je statičnost, iako i onaj neizbježni kraj).

BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana:

“Kako je Potjeh tražio istinu“

Zagreb, Mladost, 1975.

(Isto kao i u trećem koraku. Borba dobra i zla. Svarožić i Bjesomor ratuju oko Potjeha, dobro i pravda bore se protiv zlih sila prirode i ljudske mržnje).

TOMAŠ, Stjepan:

“Moj tata spava s anđelima“

Zagreb, Mladost, 1992. (Ratna vjeverica)

(Gubitak oca, autoriteta u obitelji i sigurnog oslonca u ratnom vihoru kod malog junaka romana budi čitavu lepezu osjećaja, od tugovanja i bijesa do pomirbe s gubitkom zbog utjehe da se sve dogodilo iz “viših“, sudbinskih razloga).

TEMA – PRAVDA : OSVETA

NIŽI UZRAST

JAKŠEVAC, Stjepan:

“Zadaća o pravdi“

U: Sunčeva livada (str. 224), antologijska čitanka hrvatskog dječjeg pjesništva.

Priredio: Joža Skok

Zagreb, Naša djeca, 1990.

(Adekvatno obliku učeničke zadaće ostvarena je autentična slika dječjeg doživljaja pravde, svaki ukućanin (čovjek) ima svoju pravdu, dječja je najmanja, analogno uzrastu i godinama, često u kutu, zatomljena i teško ju je nametnuti).

VIŠI UZRAST

KUŠAN, Ivan:

“Domaća zadaća“

Zagreb, Mladost, 1987.

(Paralelno se nižu epizode iz svijeta djece i svijeta odraslih. Uz nepravdu učinjenu dječaku u školi podvalom druga u razredu i nepromišljenom gestom profesora, prijeti nepravda sručena i na leđa dječakova oca koji biva optužen za krađu direktorove puške i zbog toga napušta posao. Dječak žeda za osvetom, nakon prijetnji i tučnjava sve završava mirenjem i oprostom. Nepravdu valja ispraviti, ali nikako osvetom, jer njome činimo ponovo nepravdu).

NAZOR, Vladimir:

“Čovjek od dima“

U: Sunčeva livada (str. 78), antologijska čitanka hrvatskog dječjeg pjesništva.

Priredio: Joža Skok

Zagreb, Naša djeca, 1990.

(Oholost čovjeka od dima, koji leti iznad svijeta i ne želi se više niti sjetiti onih dolje, biva ponovo kažnjena. Rastrga ga vjetar i poslije je na nebu lijepo i vedro kao da nikada nije ni bilo).

TEMA – CILJ : BUDUĆNOST

NIŽI UZRAST

KUŠEC, Mladen:

“Što sve mogu dječaci“

U: Sunčeva livada (str. 241), antologijska čitanka hrvatskog dječjeg pjesništva.

Priredio: Joža Skok

Zagreb, Naša djeca, 1990.

(Imaginarni lik idealnog dječjeg junaka, ostvaren dječjom stvaralačkom imaginacijom u kojoj je sve moguće. Uz maštu i u mašti svi su ciljevi na dohvat).

VIŠI UZRAS

HORVAT, Joža:

“Waitapu“

Zagreb, Mladost, 1993.

(Mali Iteo prelazi tabu crtu i pronalazi djevojku svojih snova. Usprkos zabranama, ustrajan je i uvjeren da čini dobro).

TEMA – LJUBAV : PRIJATELJSTVO (prijateljstvo, solidarnost, podrška, ljubav prema biljkama i životinjama)

NIŽI UZRAS

VITEZ, Grigor:

“Kad bi drveće hodalo“

Zagreb, Mladost, 1990.

(Ljubav prema bolesnom prijatelju izrečena je željom da cijelo drvo naranče s juga dođe bolesniku u pohode).

GAŠPAR, Anto:

“Filip – dječak bez imena“

Zagreb, Znanje, 1994. (Biblioteka Stribor)

(Dječak Filip dolazi u dom za djecu i mladež nakon bolničkog liječenja zbog teških povreda. Bez imena i bez roditelja prolazi niz neugodnih trenutaka s novim prijateljima. Ipak, prijateljstvo i ljubav nude mu nadu u bolju i vedriju budućnost).

MATOŠEC, Milivoj:

“Tiki traži neznanca“

Zagreb, Znanje, 1994. (Biblioteka Stribor)

(Uz obilje pustolovina, roman daje finu pedagošku pouku o potrebi razumijevanja među ljudima, djecom i odraslima, te o vrijednosti ljubavi i prijateljstva).

VIŠI UZRAST

SPYRI, Johanna Heusser

“Heidi“

Zagreb, Mladost, 1988.

(Prijateljstvo siromašne djevojčice sa sela i bogataške bolesne djevojčice, koja će zahvaljujući tom prijateljstvu i bijegu iz izvještačene gradske sredine u planinu ozdraviti. Jednostavan život, sklad s prirodom i harmonični međuljudski odnosi osnovni su preduvjet za sreću).

ZIDAR BOGADI, Nada:

“Jutro Mravlje kraljice“

U: Harlekin i Krasuljica, antologija hrvatskog dječjeg igrokaza

Priredio: Joža Skok

Zagreb, Naša djeca, 1990.

(Mravi-ratnici iz neprijateljskog plemena dolaze pred mravinjak koji se sprema na obranu, ali dogodi se zaokret. Neprijateljski predvodnik ne želi rat i osvajanje mravinjaka, već želi osvojiti srce Mravlje kraljice koju prosi. Sva mržnja time biva zaboravljena, zajednički se vesele, jer pobijedila je – LJUBAV).

GAVRAN, Miro:

“Zaljubljen do ušiju“

Zagreb, Znanje, 1994. (Biblioteka Stribor)

(Ljubav može koji put uzročiti čitav niz nevolja i biti čak opasna, kao za dječaka Marija, glavni lik ovog romana. Zanimljivost je knjige u dodatku “Testa za mjerenje ljubavi“, kojim mali, zaljubljeni čitatelji mogu provjeriti stupanj svoje zaljubljenosti.)

4. RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA U KNJIŽNICI

4.1. Općenito o primjeni razvojne biblioterapije u knjižnici

„Uloga razvojne biblioterapije je osobni razvoj i balans društvenih odnosa. Koristi se većinom u raznim socijalnim institucijama u kojima se čitanje smatra učinkovitim za korisnika (zdravstvene institucije, knjižnice, socijalne službe, škole i školske knjižnice, zatvori i sl.)“²⁸

Svrhu knjižnice i posao knjižničara možemo promatrati iz različitih kutova. Nije isto govorimo li, primjerice, o sadržaju općeznanstvenih, specijaliziranih, narodnih ili školskih knjižnica. Ovisno o području djelovanja, pred struku se postavljaju i različiti zahtjevi, ciljevi. No, ono što je zajedničko svakoj knjižnici jest važnost osiguravanja informacija, primjerene literature te širenje ponude i programa za korisnike, među koje pripada i poticanje čitalačkih navika i opismenjavanje. Knjižničari svojim radom direktno utječu na zajednicu. Kada bismo radili primjerice profil zagrebačkih školskih knjižnica – rezultati bi pokazali široku lepezu sadržaja i vjerojatno za niti jednu školsku knjižnicu ne bismo mogli reći da nudi identičnu uslugu. Razlog tomu su različiti afiniteti, razine znanja i vještina kojima knjižničari raspolažu.

Pozadina obrazovanja knjižničara, jednako tako, vrlo je različita. No, ako govorimo o biblioterapiji u sklopu knjižnice, treba istaknuti da su (u Republici Hrvatskoj) školski knjižničari zakonom obvezni steći nastavničke kompetencije/razvijati pedagoške vještine – odnosno da za rad s djecom trebaju baratati znanjem iz područja psihologije i pedagogije.

J. T. Pardeck navodi 6 potencijalnih ciljeva provođenja biblioterapije u školi:²⁹

- pružanje informacije,
- pružanje uvida u specifično iskustvo ili situaciju,
- pružanje alternativnih rješenja problema,
- poticanje razgovora o aktualnom problemu,
- poticanje novih stavova i vrijednosti s obzirom na definirani problem,
- pomaganje učeniku u shvaćanju da nisu jedini koji su iskusili problem.

²⁸ Janavičiene, D. Bibliotherapy process and type analysis: review of possibilities to use in the library // *Tiltai*. 53/4 (2010), str. 119 – 132.

²⁹ Pardeck, J.T. Using literature to help children cope with problems. // *Adolescence*. 114/29 (1994), str. 421-427.

Liz Browster, britanska knjižničarka i autorica brojnih istraživanja i članaka na temu biblioterapije u knjižnici – ističe tri načina provođenja biblioterapije - i to kroz³⁰:

- osiguravanje dostupnosti i preporuka literature za samopomoć (tzv. *self-help*)
- razvijanje kreativnih metoda (npr. pisanje dnevnika, mijenjanje priče)
- neformalno provođenje biblioterapije (to su slučajevi kada knjižničar radi s korisnicima ili individualno ili grupno te kada uslijed tog procesa spontano dođe do osvještavanja problema ili emocionalne/psihološke podrške).

4.2. Uspješno provođenje biblioterapije

4.2.1. Primjeri iz svijeta

Kao što je već spomenuto, biblioterapija se iz Sjedinjenih Američkih Država širila ostatkom svijeta. U daljnjoj analizi bit će prikazani pozitivni primjeri iz prakse.

Projekt *Books on Prescription* ili u hrvatskom prijevodu *Knjige na recept* provodi se u sklopu engleskih narodnih knjižnica. Riječ je o kvalitetnoj suradnji liječnika, knjižničara i savjetnika psihologa koji su zajednički kreirali listu provjerenih knjiga za samopomoć.

„Projekt je razvijen na temeljima kognitivno-bihevioralne psihologije te korisnicima omogućuje dolazak obiteljskom liječniku ili posjet knjižnici u svrhu potražnje preporučene literature. Cilj je pružiti alternativno znanje o ispravnom ponašanju u problematičnim situacijama.“³¹

U Litvi, biblioterapija je zaživjela kao kolegij na Sveučilištu Vilnius (Fakultet komunikacijskih znanosti, Odsjek za bibliotekarstvo) dok se na Sveučilištu Klaipeda predaje na Fakultetu za društvene znanosti - Odsjeku za komunikologiju. Kampanji na temu

³⁰ Brewster, L. The reading remedy : bibliotherapy in practice // *Aplis*. 21/4 (2008), str. 172-177.

³¹ Janavičiene, D. Bibliotherapy in Lithuanian public libraries : service identification and analysis // *Torunskie Studia Bibliologiczne*. 9/2 (2012), str. 157 – 173.

zagovaranja biblioterapijskih programa, priključila su se stručna knjižničarska glasila i medij.³²

Izraelski primjer pokazuje nam uspjeh projekta koji se proveo u knjižnicama dviju osnovnih škola u jednoj od siromašnijih izraelskih regija – u gradiću Or Yehuda. Interdisciplinarni tim stručnjaka odlučio je da će, u biblioterapijskim okvirima, testirati reakcije tinejdžera koji prelaze u adolescente, pa su kao ciljane skupina izabrani učenici 7., 8. i 9. razreda osnovne škole. Ideja je bila izgraditi odjele s literaturom za samopomoć koja se bazirala na temama poput svakodnevnih tinejdžerskih dilema - droge, seksa, smrti, nasilja. Eksperiment u izraelskim školama uključivao je fond od 50-ak izabranih naslova proze, poezije i knjiga samopomoći. Izabran je i tihi kutak u knjižnici gdje su učenici mogli u miru proučavati literaturu, a na policama su bili dostupni i letci različitih organizacija i grupa za pomoć mladima. Jedan od prvih preporučenih naslova bio je *Da toleranciji, ne nasilju*.³³ Nakon godinu dana aktivnog provođenja projekta rezultati su pokazali porast broja čitatelja za 32% i to za većinu tema koje su bile predložene, osim za područje seksualnosti. No, zanimljivo je spomenuti i da je najveći broj nestalih ili ukradenih knjiga obrađivao upravo spomenuto područje. Porast čitanja bio je značajno vidljiviji kod dječaka nego kod djevojčica, a zanimali su ih najviše teme poput tinejdžerskih odnosa (83%), smrti (67%) i droge (59%). Rezultati su pokazali i značajno veću komunikaciju o temama koje predstavljaju društvene tabue te se razvila suradnja između učitelja i knjižničara. Profesorica i supervizorica izraelskog projekta, Shifra Baruchson Arbib, kao problem je istaknula uporabu termina *biblioterapija* obzirom da se njime naglasak stavlja na *terapiju*. Knjižničarima je u zamjenu predložila termin *potpomažuće znanje* (engl. *supportive knowledge*) u kojemu je naglasak stavljen na podršku i informacije koje pojedinac može dobiti čitajući prikladnu poeziju, novele, knjige samopomoći ili gledanjem određenog filma. Smatra da bi se uporabom predloženog termina mogli izbjeći mnogi problemi i nerazjašnjena pitanja koji se vezuju uz termin *biblioterapija*.³⁴

Od programa koje treba istaknuti u području razvojne biblioterapije je i američki koncept *čitanja psima* – R.E.A.D (engl. Reading Educational Assistance Dog). Projekt je započeo 1999. godine u sklopu organizacije R.E.A.D and Intermountain Therapy Animals :

³² Ibid

³³ Arabib, S. B. Bibliotherapy in school libraries : an Israel experiment // School Libraries Worldwide. 102-1/6 (2000), str. 102-110.

³⁴ Ibid

Pets Helping People (ITA)³⁵, a ujedno je i prvi opsežan program pismenosti koji se bazira na ideji čitanja psu. Mnogi od programa ovakvih organizacija imaju i biblioterapijske vrijednosti. Psi, kao tolerantni i odani prijatelji djece i odraslih uključeni su u rad u knjižnicama, školama, bolnicama, nalazimo ih unutar socijalne službe, domova za stare i nemoćne i u sličnim institucijama. Osnovna ideja je da životinja bude medij i posrednik putem kojega će sudionici programa jednostavnije izraziti svoje misli i osjećaje. Nakon što je zaživio, koncept *pasa asistenata* vrlo se brzo proširio ne samo po američkom kontinentu, nego je svoje poklonike pronašao diljem svijeta. Tako imamo primjer finskog psa pod imenom Börje - koji je aktivan član projekta koji se provodi u sklopu knjižnice i koji je u međunarodnom registru, 16. veljače 2012. godine, upisan pod rednim brojem 3365.

„Čitanje sa psom je sigurno i bez prosuđivanja, puno podrške i prije svega zabavno. No, nitko nije rekao da uši moraju biti pseće. Zašto ne bi bile mačje, od zeca ili hrčka? Oni također mogu slušati i osnažiti malog čitatelja.“³⁶

Neki od uspješnih programa su i: TDI (Therapy Dogs International)³⁷, Animal Health Foundation³⁸, Reading to dogs: A Library's Guide to Getting Started³⁹, Paws 4 love⁴⁰, Reading Educational Assistance Dog⁴¹. U nastavku rada detaljno će biti obrađen projekt koji se provodi u sklopu KGZ - Gradske knjižnice - *Zita čita. Ja sam tvoj pas, čitaj mi naglas!*

Osim usvajanja terminologije i širenja dobre prakse, od velikog značenja za uspješno provođenje biblioterapijskih programa su i platforme koje pružaju stručne savjete i mogućnost usavršavanja u ovom području – primjerice Bibliotherapy, A Special Interest Group from the International Reading Association⁴², NAP (The National Association for Poetry Therapy)⁴³,

³⁵ Intermountain Therapy Animals : pets helping people. URL: <http://www.therapyanimals.org/Home.html>. (15.6.2014.)

³⁶ Alameri, R. My mission is to listen: read to a dog but not just any dog // World Library and Information Congress : 78th IFLA General Conference and Assembly. (2012). URL: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/160-alameri-en.pdf> . (15.6.2014.)

³⁷ Therapy Dogs International. URL: <http://www.tdi-dog.org/OurPrograms.aspx?Page=Libraries>. (15.6.2014.)

³⁸ Animal Health Foundation. URL: <http://www.animalhealthfoundation.net/who-we-are/>. (15.6.2014.)

³⁹ Reading to Dogs : a library guide to getting started.

URL: <http://readingtodogs.weebly.com/successful-programs.html>. (15.6.2014.)

⁴⁰ Paws 4 love : therapy dogs. URL: <http://www.paws4lovereno.org/>. (15.6.2014.)

⁴¹ BÖRJE ja Pedagoggi. URL: <http://lukukoira.nettisivu.org/borje/>. (15.6.2014.)

⁴² Bibliotherapy : a special interest group from the International Reading Association.

URL: <http://ecplatz.wix.com/bibliotherapy>. (15.6. 2014.)

⁴³ The National Association for Poetry Therapy. URL: <http://www.poetrytherapy.org/>. (15.6. 2014.)

interdisciplinarno udruženje stručnjaka CALA (Canadian Applied Literature Association)⁴⁴ ili Read to Connect⁴⁵.

4.2.2. Primjeri iz Republike Hrvatske

Ako govorimo o razvojnoj biblioterapiji u Republici Hrvatskoj onda svakako trebamo krenuti od praktičnih iskustava mr. sc. Ljiljane Sabljak i profesorice hrvatskog jezika i književnosti Ivane Bašić. U tu svrhu, u nastavku rada, prilažem autorski tekst i intervju. Detaljno je, također na temelju intervju a i prisustvovanja biblioterapijskoj radionici, razrađen i prikaz metode čitanja psu. Obzirom da je razvojna biblioterapija još uvijek u povojima, kao važan izvor informacija pokazalo se mrežno mjesto *Balans centra za logopedagogiju i biblioterapiju*⁴⁶.

4.2.2.1. Milovac, S. Iskustvo Ljiljane Sabljak : daj mi svoje uho i ispričat ću ti priču⁴⁷

Daj mi svoje uho i ispričat ću ti priču

Ljiljana Sabljak, knjižničarska savjetnica i voditeljica KGZ - Gradske knjižnice: „Uvijek se nanovo osvjedočim da smo i mi sami, kao čitatelji, u sebi sposobni provoditi biblioterapijski proces i to spontano, bez intervencije izvana - a da toga uopće nismo svjesni. Moja uloga je osvješćivanje čitatelja i potvrđivanje da je on na pravom putu.“

Na području Republike Hrvatske, biblioterapija se počela radati početkom ratnih 90-ih, kada je zaživio UNICEF-ov projekt *Korak po korak do oporavka*. U dvadeset i dvije narodne knjižnice tada su se počele ciljano čitati priče i pažljivo odabirati teme s idejom da se potakne proces suočavanja i oporavka. Knjiga je tako postala medij za rad s, između ostalog, traumatiziranom djecom, prognanicima i braniteljima. Na temeljima ovog interdisciplinarnog projekta, na našim se prostorima počela razvijati jedna nova

⁴⁴ Canadian Applied Literature Association. URL: <http://stmu.ca/cala/>. (15.6. 2014.)

⁴⁵ Bibliotherapy : connect with yourself, family, community and nature. URL: <http://readtoconnect.ca/>. (15.6. 2014.)

⁴⁶ Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju. URL: <http://balanscentar.blogspot.com/>. (15.6. 2014.)

⁴⁷ Intervju napravljen u rujnu 2013.

metoda, da bi po završetku projekta izašao i priručnik pod nazivom *Korak po korak do oporavka – priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima*, kojega potpisuju Arpad Barath, Daša Matul i Ljiljana Sabljak. Poglavlje unutar priručnika posvećeno je i biblioterapiji.

Ljiljana Sabljak, knjižničarska je savjetnica i voditeljica KGZ - Gradske knjižnice i jedna od pionirki razvojne ili interaktivne biblioterapije u Republici Hrvatskoj. Zahvaljujući bogatom sedamnaestogodišnjem iskustvu, 2001. godine primila je i *Nagradu Međunarodne čitateljske udruge (engl. International Reading Association - IRA) za inovativnu promociju čitanja u Europi*. U svrhu obrazovanja boravila je u Izraelu, gdje je učila od svjetski poznate *Ofre Ayalon*.

„Od kada se bavim biblioterapijom, od onih prvih muka na terenu do danas, stanje se znatno popravilo i to ne samo u knjižničarskoj struci nego i kod nastavnika, učitelja... jer se puno mladih ljudi, knjižničara, profiliralo u ovome smjeru. Moram priznati da su veliku ulogu odigrale katedre u Zadru, Osijeku i Zagrebu – i to upravo na **Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti – smjer bibliotekarstvo**, gdje je sve više diplomskih radova na ovu temu. U okviru **Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara**, koje djeluje pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, držimo radionice i predavanja, a biblioterapija se sve češće spominje i u stručnim glasilima. U Europi su trenutno vrlo popularne razne **grupe čitanja**, koje su namijenjene svim dobnim skupinama, i to ne više samo u anglosaksonskom području, nego, primjerice, i u Skandinaviji. Taj trend se širi i kod nas i to najčešće u radu s djecom. Biblioterapijom se intenzivnije bavim od 1991. godine, a imala sam sreću da sam dva put bila i na edukaciji u **Izraelu**, gdje je biblioterapija jako razvijena, a američke metode izbrušene do savršenstva. Učila sam od Ofre Ayalon, koja je autoritet ne samo na području biblioterapije, nego art-terapija i psihoterapija, općenito. U Izraelu sam stjecala znanja i sposobnosti koje sam kasnije nastojala prenijeti kolegama i kolegicama u Hrvatskoj.“

Razvojna ili interaktivna biblioterapija kod nas još uvijek nije usustavljena i zastupljena na nacionalnoj razini. Ne postoji mogućnost dobivanja informacija o točnom broju osoba koje se bave biblioterapijom, kao što ne postoji niti službena mreža koja bi biblioterapeutima omogućila međusobnu komunikaciju, razmjenu iskustava i potporu.

„Bilo je pokušaja da se povežemo putem društvenih mreža i za sada smo ostali na toj razini. Nemamo krovnu udrugu, mjesto gdje bismo se mogli naći na okupu, a mislim da bi bilo jako dobro da se biblioterapeuti međusobno druže i da izmjenjujemo iskustva. Kada govorimo o preventivnoj biblioterapiji, tu za razliku od institucionalne, nije potrebno imati medicinsku opservaciju da biste mogli raditi, već upravo obratno, vi koji provodite proces biblioterapije ili vođenog, ciljanog čitanja, ukoliko uočite neki ozbiljniji problem, onda korisnika ili dijelove grupe s kojima radite dalje upućujete kompetentnim stručnjacima. Zbog toga je uvijek najbolje raditi timski, gdje onda imamo i pedagoga i psihologa. Knjižničari su jako dobrodošli biblioterapeuti iz razloga što često kao svoju osnovnu struku, s kojom dolaze u knjižničarstvo, imaju upravo pedagogiju ili psihologiju. U biblioterapiji postoje koraci koje trebamo slijediti, no najlakše ju možemo zamisliti kao Gestalt terapiju. U biblioterapijskoj grupi otvaramo problem, obrađujemo ga putem teksta i naknadno prorađujemo kroz razgovor i razmjenu iskustava, no jednako tako, moramo ga i zatvoriti. Problem nikada ne smije ostati otvoren. Sve to pretpostavlja da osim dobre volje i ljubavi prema čitanju, kao biblioterapeuti morete imati još neka dodatna znanja – koja u Hrvatskoj, za sada, možete stjecati isključivo putem tečajeva i seminara, sustavnija edukacija ne postoji.“

Razvoj biblioterapije ovisi o mogućnostima, znanju i afinitetima knjižničara, za što je bitan senzibilitet u radu s ljudima, otvorenost prema stalnoj edukaciji i povezivanje sa stručnjacima iz različitih područja – medicine, psihologije, pedagogije, sociologije (...).

„U današnjem vremenu kada nemamo vremena, čitanje, druženje s knjigom je izuzetno važno, no na to se često zaboravlja. Nije to kao propisani lijek koji se uzima dva ili tri puta na dan, točno u određeno vrijeme. Međutim, **higijena čitanja** trebala bi biti kao i higijena pranja zubi – dnevno bismo morali njegovati čitanje pet do šest stranica. Vrijeme za to čitanje može biti bilo kada – dok čekamo tramvaj, autobus, vlak, prije spavanja... a za knjigu, osim što ćete poslušati savjet najbolje prijateljice i bliskih vam ljudi, bilo bi dobro da se savjetujete i s knjižničarima, koji vam mogu uvelike pomoći. Na mrežnim stranicama knjižnica mogu se pronaći informacije o lijepim radionicama za odrasle i ljude s teškoćama. Budući da je ovo godina glasnoga čitanja, bavimo se teškoćama u čitanju, gdje biblioterapiju kombiniramo s inicijativom “Čitaj svome psu“, a u čemu će nam pomoći kujica Zita. Naime, pas je odan prijatelj, on nas ne osuđuje čak i kada zamuckujemo, nije kritičan. Čitanje kućnom ljubimcu vrlo je dobar način da radimo na ovoj vrsti problema. Postoji jedna afrička izreka koja kaže –

daj mi svoje uho! Prema tome - slušaj me, ispričat ću ti priču. Jer, jednaka je potreba i za slušanjem i za pričanjem.“

Uz vođenu grupnu biblioterapiju, Ljiljana Sabljak osvrnula se i na nesvjesne procese koji se događaju u pojedincu dok čita knjigu, kao i na izazove na koje je nailazila u svom dosadašnjem radu.

„Izazovi se pojavljuju uvijek iznova, iz razloga što vi pretpostavite da će određena skupina reagirati na određen način, na određene knjige... no onda se iznenadite. Uvijek se nanovo osvjedočim da smo i mi sami, kao čitatelji, u sebi sposobni provoditi biblioterapijski proces i to spontano, bez intervencije izvana - a da toga uopće nismo svjesni. Moja uloga je osvješćivanje čitatelja i potvrđivanje da je na pravom putu.

Potkrijepit ću to situacijom u kojoj kažete svojoj prijateljici ili poznaniku – “Jooj, moraš to pročitati, ta mi je knjiga tako pomogla“ ili kada reagirate dok čitate - kada zaplačete, imate potrebu nešto zapisati, izvaditi, nešto ponoviti, vraćati se na citate. Vi tada, zapravo, nesvjesno provodite sami svoj proces biblioterapijskog čitanja. Najteže mi je možda bilo raditi s populacijom branitelja, koji su bili friško frustrirani od svega što se događalo. Mi smo im željeli ponuditi jedan odmak od njihovog problema i stvarnosti, no opet smo vodili računa da ih ne udaljimo previše. Međutim, literatura na kojoj su branitelji inzistirali bila je ratna literatura, jer su imali potrebu stalno se vrtiti u tom filmu i prorađivati upravo tu vrstu tekstova. Bilo je izuzetno teško - spajale su se priče od Enricha Marie Remarqueea i Ernesta Hemingwaya, do njihovih osobnih iskustava. Ne biste vjerovali, ali branitelji su na Velebitu, u onim teškim uvjetima Domovinskoga rata – čitali. Na ratište su ponijeli knjige... i to su bile naše “knjige ratnici“. Vrlo teško je bilo i u radu s djecom koja su izgubila drage osobe i koja nisu mogla prihvatiti gubitak mame, tate, djeda, bake, pa su to fokusirali na neku životinjicu, primjerice kanarinca. Ponovo radim s osobama treće životne dobi, oni su doista raspoloženi za rad i njima biblioterapija odgovara, jer su okrenuti autobiografijama i svom životu gledajući ga unatrag. Imaju potrebu sumirati, prorađiti, a s druge strane bavimo se osobama s posebnim potrebama i to u najširem mogućem obliku – od invalida, osoba koje teže čitaju ili koje imaju intelektualne teškoće. I to su obično djeca ili osobe na nivou uzrasta djece.“

Da bi se osoba bavila biblioterapijom, mora se obrazovati, razviti mehanizme i biti spremna na emotivno zahtjevne trenutke koji se događaju unutar grupe i uslijed biblioterapijskog procesa.

„Reakcije katarzi su katarzične. U tim se trenucima neiskusni voditelji mogu prestrašiti. Naime, može doći do provale smijeha, a najčešće je to plač – dolazi do jednog otvaranja koje neupućenima izgleda zastrašujuće. U takvoj, emotivno nabijenoj situaciji, važno je da smo kontrolori te situacije, da osobu ne počnemo tješiti - jer ju možemo uvrijediti, da nemirnu osobu ne pokušavamo smiriti stegom - znači, moramo razviti mehanizme, percipirati i verbalnu, ali i neverbalnu komunikaciju i onda reagirati u skladu sa situacijom.“

Kao najbolju literaturu za rad s korisnicima, Ljiljana Sabljak istaknula je umjetničke tekstove - pjesmu, dramu, roman, dok najučinkovitijim smatra pripovijetku, bajku i basnu. Za knjige samopomoći odlučuje se isključivo kada se radi o grupi korisnika koji već imaju potrebno iskustvo, a tu onda preporuča domaće autore - poput Mirjane Krizmanić i Brune Šimleše.

„Uvijek su najbolji klasici – priče i likovi s kojima se čitatelj može poistovjetiti i na taj način ući u tekst. Dobra proza, recimo Singerove priče - **Priča o dva lista; Ole i Trufa** ⁴⁸ je nenadmašna i to upravo u teškim temama života i smrti, što i je najzahtjevniji dio kada govorimo o izazovima unutar biblioterapije. Izbjegavam knjige samopomoći, jer primjećujem da kod korisnika ne prolaze teme poput - deset koraka do sreće, kako steći slavu ili novac , uspjeh (...). To je jednako kao neke poznate, komplicirane kuharice, koje je lijepo pročitati, pogledati sličice, ali na tu temu nikada nećete nešto skuhati. Ono što smatram da je vrijedno i što se pojavilo u našoj kulturi komuniciranja su knjige samopomoći od **Mirjane Krizmanić** ili **Brune Šimleše**. Oni imaju autoritet, ljudi ih prepoznaju i vjeruju im.“

Nama, ljudskim bićima, nije se uvijek jednostavno izraziti, stoga je u radu poželjno, uz čitanje i razgovore, primjenjivati i druge umjetničke metode - pisanje, glumu, slikanje ili različite vrste igara. Cilj je razvijati kreativnu, sigurnu i pozitivnu grupnu dinamiku, u kojoj će sudionici imati priliku proraditi probleme s kojima se suočavaju u svakodnevi.

###

⁴⁸ Singer, I.B. Priče. Sarajevo : Svjetlost, 1986.

4.2.2.2. Održane biblioterapijske radionice

„**Biblioterapija u knjižnici u Capragu**⁴⁹ – promičući prava i jednakopravnost uključivanja osoba s posebnim potrebama u svakodnevni život, Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, nastavlja i ove godine kontinuitet poboljšavanja kvalitete pružanja usluga (...)“

„**Gradska knjižnica i čitaonica Pula**⁵⁰ - u ponedjeljak, 29. listopada 2012. godine u 17 sati u Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula (Središnja knjižnica, Kandlerova 39) povodom Mjeseca hrvatske knjige 2012. održat će se predavanje "Interaktivna biblioterapija u knjižnicama i školama - osnovni principi rada i mogućnosti primjene" i radionica "Poetski kolaž".“

„**Biblioterapija u pop kulturi - stručni skup**⁵¹ - karlovačka Gradska knjižnica 'Ivan Goran Kovačić' u suradnji s Knjižnicom Mirana Jarca Novo Mesto najavljuje održavanje 8. međunarodnog stručnog skupa 'Knjižnica - središte znanja i zabave', 17. i 18. rujna 2012., u Karlovcu. Tema ovogodišnjeg stručnog skupa je 'Biblioterapija u pop kulturi'.“

„**Gradska knjižnica Kaštela**⁵² - koliko nas knjige uče o životu? Koje su nam knjige promijenile život - nabolje ili nagore? Zbog kojih knjiga smo uspjeli ostati budni cijelu noć i s kojim knjigama u rukama smo dočekali zoru? Pod sloganom “Knjige mi pomažu preživjeti svaki novi dan” tijekom dva sata, uz piće i kolače, svoje najdraže i najzanimljivije odlomke iz njima najdražih knjiga predstaviti će i naglas pročitati svi oni koji to budu željeli.“

„**Knjižnica Augusta Cesarca**⁵³ - dragi naši školarci, pridružite nam se 28. listopada u 10 sati i 04. studenog u 10 sati na Biblioterapiji pod vodstvom mr.sc. gđe Ivane Bašić, profesorice hrvatskog jezika i književnosti te predsjednice udruge Balans centar za biblioterapiju.“

⁴⁹ Biblioterapija u knjižnici u Capragu. 26.1.2011.

URL: http://www.sisak.hr/clanak_/13114/biblioterapija-u-knjiznici-u-capragu, (10.9.2013.).

⁵⁰ Gradska knjižnica i čitaonica Pula. Interaktivna biblioterapija i radionica Poetski kolaž. 26.10.2012.

URL: <http://regionalexpress.hr/site/more/interaktivna-biblioterapija-i-radionica-poetski-kolazhi/>. (10.9.2013.)

⁵¹ Knjižnica-središte znanja i zabave : Biblioterapija u pop kulturi.

URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/218/>. (10.9.2013.)

⁵² Biblioterapija u knjižnici. URL: <http://nocknjige.hr/program/biblioterapija-u-knjiznici/>. (30.6.2014.)

⁵³ Biblioterapija. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=9663>. (30.6.2014.)

4.2.2.3. Prikaz projekta *Zita čita*⁵⁴

ZITA ČITA

JA SAM TVOJ PAS, ČITAJ MI NAGLAS!

(Projekt biblioterapijskih radionica u sklopu Knjižnica grada Zagreba)

Slika 1. Kujica Zita i sudionici projekta⁵⁵

Godina 2013. proglašena je *Europskom godinom čitanja naglas*. Tom prigodom je, a spajajući i obilježavanje Dana hrvatskih knjižnica (11. studenog) - zaživio projekt *Zita čita - Ja sam tvoj pas, čitaj mi naglas*. Riječ je o tematskim biblioterapijskim radionicama koje su namijenjene svim osnovnoškolcima, a posebice djeci s teškoćama u razvoju te onima

koji žele poraditi na vlastitim strahovima (primjerice – na strahu od javnog nastupa). Uz djecu polaznike radionica i voditeljicu Ljiljanu Sabljak, glavnu ulogu u projektu ima i kujica Zita.

Ljiljana Sabljak: „Zita je mješanka kojoj je mama pekinezerica, a tata jazavčar. Ona je odličan pas za provođenje biblioterapijskih radionica i rad s djecom iz razloga što je dobroćudna - navikla je mirno sjediti i slušati, navikla je da joj se čita i priča. U njejoj blizini djeca se brzo počinju otvarati i spontano dijeliti misli i osjećaje. Naime, Zita im je kao najbolji prijatelj... ona ih ne kritizira i ne zamjera im, ona ih sluša - tako da djeca jako brzo zanemare sve ostale u prostoriji i počinju direktnu komunikaciju sa psom. **Razvojna biblioterapija nije psihoterapija**, što se u laičkim krugovima vrlo često brka. Riječ je o prevenciji, odnosno korekciji nekih stresnih situacija i stanja, ali nikako kliničkih. Kada se dolazi do konkretnog problema valja biti oprezan i vidjeti do koje se razine ide kroz razgovor, jer svako pitanje koje otvorite morate i zatvoriti, ono mora biti odradeno.“

⁵⁴ Prikaz projekta *Zita čita*. S voditeljicom, Ljiljanom Sabljak, intervju je napravljen u srpnju 2014. godine

⁵⁵ Slika je preuzeta s mrežne stranice - www.junior.24sata.hr

MJESTO ODRŽAVANJA PROJEKTA:	Knjižnice Grada Zagreba, Gradska knjižnica – Odjel za djecu i mladež
VODITELJICA:	mr.sc. Ljiljana Sabljak
BIBLIOTERAPIJSKI PAS:	Kujica Zita, 9 godina
O PROJEKTU:	Projekt se izvodi u ciklusima. Jedan ciklus sastoji se od ukupno 11 susreta (uvodna radionica i deset tematskih radionica)
CILJANA SKUPINA:	Učenici od 1.- 8. razreda OŠ.
CILJ/SVRHA PROJEKTA:	Cilj je potaknuti djecu da kroz pisanu riječ i uz pomoć kujice Zite čitaju naglas i komuniciraju vlastite misli i osjećaje. Odabiru se ona književna djela koja govore o temama s kojima se djeca susreću u svakodnevici, poput – straha, ljubavi, tuge, prijateljstva, traganja za smislom i sl.
UČESTALOST ODRŽAVANJA RADIONICA:	2 x mjesečno
TRAJANJE RADIONICE:	45 minuta
NAČIN RADA:	Projekt je predviđen za grupni i individualni rad
STRUKTURA I TRAJANJE RADIONICA:	<ul style="list-style-type: none"> • Uvod (razgovor i igra) – 10 minuta • Čitanje i razgovor (individualno) – 25 minuta • Grupni razgovor (donošenje zajedničkih zaključaka o specifičnom problemu) – 5 minuta • Dvorište (igra s kujicom Zitom) – 5 minuta
PRVI CIKLUS	
ŠKOLA PARTNER:	OŠ Petra Zrinskog
DOB POLAZNIKA:	4. i 5. razred OŠ
BROJ POLAZNIKA:	12
TRAJANJE:	Od siječnja do lipnja 2014. godine
UKUPNO SUSRETA:	11

PRIKAZ UVODNE RADIONICE

(siječanj 2014. godine)

MATERIJAL: Djeca su na vrijeme dobila informaciju o konceptu radionice, znali su da će čitati psu te su za uvodnu radionicu sami izabrali najdraže ulomke.

RASPORED PROSTORIJE: Učenici su sjedili u polukrugu, a ispred njih se, u krilu vlasnice Ivane Sabljak, smjestila kujica Zita. Voditeljica Ljiljana Sabljak sjedila je odmah do Ivane i Zite, a ispred kujice (izdvojeno od grupe) bio je i jedan prazan stolac.

HODOGRAM:

I. UVOD..... 10 minuta

Na samom početku predstavljena je kujica Zita te je dan uvod u to kako će izgledati narednih 45 minuta. Zatim su se djeca pojedinačno predstavljala i svatko je ispričao svoje iskustvo na temu kućnih ljubimaca. Primjerice:

- „Imala sam psa ali su mi ga ukrali. Obožavam pse, pa ću uskoro dobiti novog.“
- „Zapravo sam ovdje jer volim kućne ljubimce. Imam dvije kornjače, imala sam i hrčka i jako volim pse.“
- „Kod kuće nemam psa, pa mi se sviđa što ovdje imam priliku čitati psu.“

Ljiljana Sabljak: „Djeca su na početku saznala osnovne informacije o Ziti, a dok su se pojedinačno predstavljali psu, ujedno su se predstavili i svima nama. Naglas i svojim riječima.“

II. ČITANJE TEKSTOVA I RAZGOVOR 25 minuta

Jedan po jedan učenici su sjedali na prazan stolac, odmah ispred kuglice. Prvo su joj pročitali tekst koji su odabrali, a zatim ih je Ljiljana Sabljak vodila kroz razgovor – najčešće je razgovor započinjao pitanjem zbog čega su izabrali upravo taj ulomak.

Ljiljana Sabljak: „Znali su da će čitati psu. Važno je to da su prije susreta razmišljali o problemu koji će prezentirati, promišljali o načinu na koji će prezentirati i onda je tu ključno i samo izvođenje. To su upravo faze važne za biblioterapiju - biranje problema, traženje rješenja, zajednički zaključci, uvid.“

Neki su Ziti recitirali i vlastite stihove, a većina se odlučila za ulomke iz djela *Pustolovine Arna i Diđija*, autorice Nade Mihelčić.

Ljiljana Sabljak: „Ta prva štiva bila su vezana uz ponašanje životinje ili uz događaje djece i životinja, najčešće pasa. Jedan od naših malih sudionika lijepo je pojasnio da ljudi vole priče o ljudima, pa da je pretpostavio da i psi vole slušati priče o svom životu, o životu psa. Tu je već krenuo samoinicijativno u proces biblioterapije, znači razumio je da mi uvijek kada čitamo, tražimo sebe. Svatko je kroz odabir štiva pokazao dio sebe i svog problema, svojih interesa. Neki su zamuckivali, zastajkivali, nisu mogli čitati tečno. Kroz razgovor ih se poticalo da izraze vlastite stavove. Vrijednost priče i susreta sa psom je i u tome što djeca imaju priliku transformirati emocije – nisu govorili direktno o sebi, nego je pas bio taj kojeg je strah ili netko od likova, da bi na kraju spontano progovorili i o vlastitim problemima, zadovoljstvu i ostalim osjećajima. Kada djeca čitaju psu, važno je da su u neposrednoj blizini životinje i izdvojena od grupe, da su u kontaktu sa životinjom. Neki ju vole maziti, drugi ju gledaju, razgovaraju s njom... a onda ih kroz čitanje vodim opažanjima poput:

– Zita te nije dobro čula, gledaj kako je načulila uši. Njoj je ovaj tekst jako zanimljiv, možeš li ponoviti malo razgovjetnije?

Na taj način pristupamo problemima koji se pojavljuju pri samom čitanju. Naglasak u ovom projektu je upravo na čitanju naglas.“

III. GRUPNI RAZGOVOR 5 minuta

Stolac ispred Zite ponovo je prazan. U razgovor o temi/problemu uključuje se čitava grupa i traže se zajednički zaključci.

IV. DVORIŠTE 5 minuta

Za kraj - igra sa Zitom.

TEMATSKE RADIONICE IZ PRVOG CIKLUSA

Za razliku od uvodne radionice, u narednih 10 tematskih radionica, naslove je birala Ljiljana Sabljak. Biblioterapijske radionice ujedno pripadaju i u tzv. *vođeno čitanje* pri čemu je važna uloga voditelja koji mora imati jasan cilj i metode rada s učenicima. Kod narednih susreta koncept je većim dijelom ostao isti kao i na uvodnoj radionici – najvažnija promjena je ta da se u svakoj radionici ciljano otvarao jedan novi problem, što je vidljivo i iz izbora literature. Također, nakon radionice djeca su za sljedeću trebala Ziti napisati pismo. Na taj način imala su priliku s odmakom zaokružiti temu te izraziti misli i osjećaje i u pisanom obliku. U nastavku slijedi prikaz tematskih radionica kroz naslove koji imaju biblioterapijske vrijednosti. Ljiljana Sabljak jedna je od autorica priručnika *Korak po korak do oporavka* te je odabir literature za rad s djecom usklađen s preporučenom listom iz priručnika⁵⁶.

2. susret

KUŠAN, Ivan:

“Lažeš Melita“

(Djevojčica voli izmišljati, a otac je želi izliječiti od toga i to tako da njezine laži ne pobija, već ih predočava kao istinu i time je zbuni. Djevojčici ne vjeruje više niti kada govori istinu.

⁵⁶ Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

Djevojčica na kraju i odraslima očita bukvicu jer i oni lažu, samo to nazivaju drugim imenima - zaobilaze istinu, prešućuju istinu).

Ljiljana Sabljak: „Razgovarali smo na temu problema s istinom. Djeca su Ziti priznavala svoje male, bezazlene laži, a na kraju je zaključeno da je veliki problem kada primjerice tata ima lažno bolovanje i ako ne razumije da je to loš primjer za djecu.“

3. susret

SINGER, Isaac Bashevis:

“Ole i Trufa“

(Priča o dva zaljubljena lista prepuštena jesenjem vjetru. Premošćuju osjećaj nemoći i straha. Identifikacijom s likovima doći će se do spoznaje da je snaga u nama i da ćemo njezinim oživljavanjem doći do sigurnosti).

Ljiljana Sabljak: „Bila je to malo teža tema za ovaj uzrast. Priču su doživjeli kao priču o dva lista i o strahu, no priča zapravo govori o strahu od smrti, strahu od nestajanja. Vrlo delikatna tema. Razgovarali smo dosta o našim osobnim strahovima - od mraka, visine, zvuka aviona (u slučaju jedne djevojčice riječ je o naslijeđenom strahu iz rata).“

4. susret

Narodna priča o kamenorescu

Ljiljana Sabljak: „Priča govori o buđenju vlastite unutarnje snage, o tome da snaga nije izvan nas nego u nama. To je vrlo snažna biblioterapijska priča jer ima onaj – Aha! efekt. Kada shvatiš.“

5. susret

VITEZ, Grigor:

“Ogledalce“

(Životinje u šumi pronađu ogledalo i svaka od njih, ogledavši se, vjeruje da je to njezina slika. Svatko od nas sebe doživljava na jedan način, dok ga sredina, ona bliža i dalja, doživljava često potpuno različito – zapravo na svoj način. Naša je slika slojevita i dinamična, mijenja se u raznim situacijama).

Ljiljana Sabljak: „Ovo je bila jako dobra radionica. Puno smo se smijali – a razgovor smo vodili u smjeru toga kako se mi vidimo, a kako nas vide drugi. Emotivne reakcije istaknule su se u smislu da je riječ o skupini koja je u fazi odrastanja i da neki od učenika nisu najzadovoljniji svojim izgledom – ne vole svoju frizuru, uši, nos... dalje smo to projicirali u smislu ogledala budućnosti – kako i gdje se vidimo u budućnosti.“

6. susret

TADIJANOVIĆ, Dragutin:

“Nosim sve torbe, a nisam magarac“

(Autor govori točno kao dijete, bezazleno, o dječjoj zaljubljenosti. Pristaje biti magarac da svi, pa i njegova simpatija Jela, natovare školske torbe na njega da ih nosi na putu iz škole. Podnosi to poniženje – biti magarac da bi ugodio nekom, odabranom. Takvo žrtvovanje samopoštovanja zbog nečeg ili nekog s ciljem, dobrovoljno, ne osjećamo kao samoponiženje ili poniženje, to nije negativan osjećaj jer ima dublji smisao).

Ljiljana Sabljak: „Kroz ovu pjesmicu obrađivali smo razne oblike ruganja, kavalirstva i simpatije.“

7. susret

MATOŠEC, Milivoj:

“Strah u Ulici Lipa“

(Dječak Mungos Nevada pun je unutrašnjih suprotnosti. Predstavlja se kao umišljen i napuhan momak koji tiranizira mlađu djecu, nameće se silom i postaje malim tiraninom. Ali kada skine sa sebe masku zloće, grubost i divljenje, ispod nje je nesretan dječak - popravkaš i

bjegunac. Psihološki iznijansirani lik koji je postao odmetnikom jer je sebe uvjerio da ga nitko ne voli.)

Ljiljana Sabljak: „Akcijska knjiga koja u sebi ima i malo trilera. Bio nam je važan strah i razgovor na temu čega se bojimo. Razgovarali smo i o tome koliko psi pomažu u tome da nas je manje strah. Istaknuli su strahove od duhova, lopova, učitelja... a kada sam istu tu priču radila i s učenicima SOS Dječje selo Sarajevo – njihov najveći strah bio je pas. To me začudilo, no kasnije sam shvatila. Naime, Sarajevo nema azil za pse i grad je pun pasa lualica koji noću lutaju u čoporima.“

8. susret

ANDERSEN, Hans Christian:

“Carevo novo ruho“

(Car, uvjeren da ima odijelo od najfinijih, za glupane nevidljivih niti, šeće pred svjetinom gol i ponosan, dok dijete, neopterećeno predrasudama i strahovima odraslih, ne otkrije istinu *Car je gol!* Finim humorom i ironijom otkrivamo smisao i besmisao usvojenih normi ponašanja i predrasuda).

Ljiljana Sabljak: „Puno smo razgovarali o sujeti – što je i kako ju prepoznajemo.“

9. susret

ANDERSEN, Hans Christian:

“Ružno pače“

(Prikaz života i puta do uspjeha. Dugo je trebalo “ružnom pačetu“, labudiću što se izlegao u pačjem gnijezdu, dok nije uvjerio okolinu u svoju vrijednost. Okolina podložna svojim mjerilima nije mogla prepoznati u njemu ljepotu dok nije sinula u punom sjaju).

Ljiljana Sabljak: „Naglasak je i ovdje bio na sujeti – na tome kako se mi vidimo, a kako nas vide drugi. Razgovarali smo o prilagodljivosti/neprilagodljivosti vlastitoj okolini. Mogli smo

se osvrnuti prema sebi i vidjeti kakve imamo prijatelje i na koga se možemo osloniti, a djeca su najviše govorila o situacijama u svojoj užoj zajednici – obitelji, školi, razredu.“

10. susret

PALJETAK, Luko:

“Mačka i glasovir“

Ljiljana Sabljak: „Razgovarali smo na temu umjetnosti – što je to umjetnost, na koji način se izražavamo i kako se sve možemo izraziti, zbog čega nešto je a drugo nije umjetnost i sl. U Sarajevu sam u ovu radionicu uključila i glazbenog terapeuta – pa su djeca imala priliku povezati pjesmicu i klavir, sviranje. Oponašali su scene iz priče.“

11. susret

Dragojević, Danijel.

“Bajka o vratima“

Ljiljana Sabljak: „Bajka o vratima je meni najdraža - to je bajka u bajci, koju kao da je Dragojević pisao baš za biblioterapiju. Prigodna je za sve dobne skupine. Tu smo govorili o snovima, simboličkim vratima, odnosu među likovima. U biblioterapiji je bitno da kroz priču dobiješ savjet kako riješiti svoj problem - a ova bajka je višedimenzionalna, otvara mnoge teme.“

REZULTATI PRVOG CIKLUSA:

Ljiljana Sabljak: „Na zadnjoj je radionici djevojčica podijelila s nama da već neko vrijeme kod kuće uči samo sa psom. Rekla je da je pas još mali, pa da mu čita naglas kako bi i on nešto naučio i jednoga dana bio kao Zita, načitan. To i je poanta. Čitati se može bilo kojem kućnom ljubimcu – ribici, mački, kornjačici.. a kada djeca čitaju naglas - lakše pamte i brže uče. Susret smo završili razgovorom o radionicama – svi su se složili kako bi radionice preporučili i drugoj djeci, a imali su i savjete kako to treba čitati psu, primjerice: treba izabrati zanimljivo štivo koje psu neće biti dosadno, a ako je štivo dosadno onda treba paziti na glas,

dinamiku čitanja, intonaciju... u svakom slučaju, svladali su tehniku čitanja psu. Tijekom radionica, u grupi je bilo jako puno želje za eksponiranjem, isticanjem. Učiteljica mi je kasnije rekla da takvo ponašanje ne pokazuju na satu, što znači da su se ovdje ipak opustili. Uspjeh je i ta jedna vrsta otvorenosti gdje nije bilo stida od ostalih učenika... djeca su bila u situaciji u kojoj su prihvatili da svatko ima neku vrstu problema i o tome se razgovaralo. Što se grupe tiče, bilo je raznih tema koje su nas pratile – hiperaktivnost, povučенost, strahovi, narcisoidnost... Na jesen, s početkom nove školske godine, krećemo s drugim ciklusom i novom grupom učenika.“

ZAKLJUČCI NAKON PRVOG CIKLUSA:

U radu s djecom, literatura se prilagođava dobnoj skupini, a ovakve vrste radionica praktičnijima su se pokazale za rad u grupi nego individualno. Eksperimentiralo se i s uvođenjem novih sudionika.

Ljiljana Sabljak: „Stariji učenici su zreliji, manje razigrani ali i više klišeizirani, dok mali spontano i bolje reagiraju. No, koncept radionica je isti – prilagođava se pristup i razgovor, pitanja su drugačija. Literaturu također prilagođavam, no knjige mogu biti i iste – recimo, *Ružno pače* s malima radim kroz slikovnicu, a sa starijima kroz knjigu. Pokazalo se da je najbolje s jednom grupom i istim sudionicima dovršiti čitav ciklus - kako bi prošli sve korake i zaokružili cjelinu, jer moraju osvijestiti svoju snagu, raditi na samopoštovanju, ljubavi i prijateljstvu, a s druge strane upoznati i svoje nedostatke i slabe strane. Čitavo vrijeme naglasak je na glasnom čitanju i čitanju s razumijevanjem – ono nije iz obveze, nije rutinsko nego doživljajno. Uvođenje novih sudionika radila sam eksperimentalno, ali se nije pokazalo dobrim. Jednako tako, individualan rad je zahtjevniji i primjereniji odraslima, djeca su puno bolja u grupi. Tu se odmjeravaju, tako da susreti imaju jedan pozitivan natjecateljski karakter. Inače, kod individualnih slučajeva događalo se da su i roditelji i djeca to shvatili kao instrukcije, što ove radionice nisu niti smiju biti. Iz tog sam razloga u projektu *Zita čita*, u potpunosti odustala od individualnog rada s djecom. I sada postoje neki individualni upiti, a njih ćemo u daljnjem radu nastojati priključiti grupi školske djece koja će sudjelovati u projektu.“

4.2.2.4. Milovac, S. Iskustvo Ivane Bašić : biblioterapija kao životni put⁵⁷

Biblioterapija kao životni put

Ivana Bašić, profesorica hrvatskog jezika i književnosti: „Komunicirajući jedni s drugima osvještavali smo vlastite interese i motivacije, tako da sam knjigu oduvijek shvaćala, i u nastavi književnosti, a i danas – kao komunikacijski most. Imala sam potrebu pronaći ljude koji na sličan način misle o knjigama. Čovjeku je potrebna povezanost s drugim ljudima, koja mu daje i osjećaj pripadnosti i mogućnost da izrazi svoju individualnost. Književnost je po meni jedno od najljepših sredstava koje omogućuje upravo takav način razmišljanja.“

U knjižnici Ivane Brlić Mažuranić (KGZ), ali i u jednosobnom, privatnom stanu Ivane Bašić, okupljaju se zaljubljenici u knjigu i poeziju. Bašić je profesorica hrvatskog jezika i književnosti, koja se biblioterapijom počela baviti prije tri godina. Voditeljica je udruge Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju i autorica prve domaće stručne publikacije koja se u cijelosti bavi ovom temom i to pod naslovom – *Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike*. Svoje iskustvo temelji na dugogodišnjem radu s učenicima, profesorima i knjižničarima.

Na koji ste način došli do područja biblioterapije i kako ste uopće shvatili da je upravo to Vaš put?

„Hvala na pitanju, zato što to zaista jeste moj put, odnosno postao je moj put. Sve je krenulo iz nastave književnosti. Kao i brojni profesori hrvatskog jezika i književnosti, pokušala sam u svom radu osmisliti neke kreativne postupke za rad s mojim učenicima, a radilo se zaista o jako kvalitetnim učenicima, ali adolescentima koji trebaju nekakav smjer u životu, nekakav smisao i upravo to – osvještavanje vlastitog puta. Književnost mi je poslužila kao sredstvo komunikacije kroz koju smo dolazili jedni do drugih... komunicirajući jedni s drugima osvještavali smo vlastite interese i motivacije, tako da sam knjigu oduvijek shvaćala, i u

⁵⁷ Intervju napravljen u rujnu 2013. godine

nastavi književnosti, a i danas – kao **komunikacijski most**. Drugim riječima, rad u nastavi mi je osvjetlio put prema biblioterapiji. Imala sam potrebu pronaći ljude koji na sličan način misle o knjigama. Čitavo vrijeme sam se pitala postoji li neka skupina ljudi koja, osim pojedinaca, razmišlja na sličan način kao i ja, pa sam sve češće u Google tražilicu počela upisivati termin – *književnost kao medij komunikacije, poezija kao medij komunikacije*, dakle kretala sam se oko ta dva pojma *književnost* i *komunikacija* i na domaćim stranicama sam pronašla nešto što me uputilo na termin **biblioterapija**. Nakon toga sam isti taj termin upisala i na engleskom jeziku i dobila cijeli ocean podataka. Zapravo sam otkrila svoje pleme, ljude koji na doista identičan način razmišljaju o knjizi i djeluju u tom smjeru, imaju svoje organizacije i udruge koje okupljaju ljude kojima književnost znači nešto u životu, a koji su svih struka i zanimanja – od onih koji nemaju nikakve formalne veze s knjigama, do profesora književnosti, socijalnih radnika i psihoterapeuta. Drugim riječima, meni je to otvorilo upravo put, zadani smjer u kojemu i dalje mogu raditi ono što volim, ali na jedan malo drugačiji način, i s drugačijim teoretskim pristupom.“

Kada govorimo o biblioterapiji i poetskoj terapiji, važno je osvrnuti se na riječ ili dio riječi – *terapija* – naime, termin je prilično nespretno uveden u jezik, pa tako zbunjuje je li to prostor za psihologe, psihoterapeute i psihijatre ili je to ipak prostor koji se negdje preklapa te je kao takav dozvoljen jednako tako i pedagogima i nastavnicima i knjižničarima... zapravo, svima koji su zainteresirani za spoj i rad s knjigom i čovjekom?

„Pitanje zapravo udara u glavnu žicu jer mi ga postavljaju i profesori književnosti i knjižničari, pa i psiholozi koji osjećaju da se dira u njihovo područje, tako da sam dosta radila na tome da odgovor na to pitanje razjasnim i sebi i drugima. Naime, zapravo se radi o jednostavnoj stvari. Kao i uvijek, iza velikih zbunjenosti stoje jednostavna rješenja. Postoje tri vrste biblioterapije – **institucionalna, klinička i interaktivna**. Podjela je napravljena upravo iz ovog razloga, da se zna tko je za što kompetentan, jer inače bismo se mogli nekompetentno miješati jedni drugima u rad. I ne samo to, nego bismo mogli raditi nekvalitetne stvari. Ono čime se mi možemo baviti kao profesori književnosti ili kao knjižničari – to je interaktivna ili razvojna biblioterapija, koja je kao takva i **prihvaćena u svijetu** i koja svoje metode rada zasniva na odabiru teksta koji može poslužiti u svrhu komunikacije s korisnikom. Ako knjižničar primijeti da određena skupina djece voli SF ili horor literaturu, on može iskoristiti taj moment za uspostavljanje komunikacije. U tom slučaju, mora se odgovorno postaviti

prema poslu, drugim riječima istražiti literaturu, znati koji su mu pedagoški ciljevi, s kojim ciljem će napraviti pojedine radionice, kako će doprijeti do svog korisnika i što je u konačnici smisao svega toga. Tu se ne ulazi u terapiju u onom kliničkom smislu riječi. U ovom slučaju terapija znači **opuštanje, ventiliranje emocija, kreativno izražavanje, oslobađanje kreativnih kapaciteta**, dakle sve ono što kreativan rad donosi i inače. Velika razlika kliničke i interaktivne biblioterapije je u tome što klinička najčešće operira s korisnicima koji su zaista bolesni, s populacijom koja nije zdrava i koja kao takva ima poseban prostor u kojemu se kreće, gdje živi i u kojemu se njome bave stručnjaci. Interaktivna biblioterapija najčešće operira sa **zdravom populacijom**, ma što god mi mislili o djeci i mladima. Dakle, ako dijete i ima neki problem ili ako problem imamo i mi, odrasli, to još uvijek ne znači kliničko stanje. U kliničkom slučaju biblioterapeut može biti jedino i isključivo osoba koja za to ima certifikat, koja je prošla edukaciju u suradnji s psihoterapeutima. Biblioterapija u jednoj kliničkoj instituciji, primjerice u bolnici za duševne bolesnike ili na onkologiji, je prostor gdje biblioterapeut mora usko surađivati s psihijatrom ili psihoterapeutom ili liječnikom koji vodi određeni slučaj, jer u takvim teškim egzistencijalnim krizama i situacijama, svako otvaranje emocija može skrenuti u nešto negativno. Možemo otvoriti neko područje čovjekovog života iza kojega ne znamo što se krije. Otvaranje u nekim zdravim uvjetima je također ponekad vrlo sklisko. Zaista sam se nagledala raznih reakcija svojih učenika, ali i same sebe, jer vrlo često iskliznemo u iskazivanje stavova koje do tada nikome nismo pokazali, emocija za koje nikada nitko nije znao. Navesti ću primjer koji sam obradila i u knjizi, jer mi je bio prekrasan – naime, jedna moja učenica zaista je bila onaj tip učenika koji je po svim mogućim standardima ono što stavljamo u ladicu “savršeno dijete“. Josipa nije ništa napravila, ali je otvoreno rekla što misli i za to joj je kao okidač poslužila jedna **Baudelairova** pjesma – „**Bačva mržnje**“. Već sam izbor naslova nam je bio neobičan, jer se od čovjeka koji je stavljen u ladicu savršenog očekuje nešto s leptirićima, cvjetićima, neke nježnosti i romantike. Ona je sjela na stol i jasno izrekla sve što misli:

– ok, ja sam takva i takva, podilazim svojoj okolini, ne ljutim se na sebe zbog toga, ali ponekad mi sve to ide na živce i ponekad zbog toga mrzim cijeli svijet.

To je bilo njeno prvo otvaranje. Naravno, ništa se nije dogodilo, svi ti valovi su se ponovo zatvorili, more je ostalo cjelovito, mi smo i dalje bili zajedno, ali je njoj pružena prilika da pokaže jednu emociju koja je u tom trenutku bila prihvaćena. Da se to dogodi u kliničkim uvjetima, gdje je čovjek teško depresivna osoba ili sklona suicidu, onda stvari postaju puno kompliciranije. Klinički psihoterapeut i biblioterapeut moraju za svaki svoj postupak imati

strogu dokumentaciju. U ovom smislu, širok termin biblioterapija pokriva sve tri biblioterapije, a ono čega se mi držimo je – **razvojna ili interaktivna biblioterapija.**“

U radu s ljudima, naglasak stavljate na komunikaciju. Zbog čega je komunikacija bitna i na koji način ju možemo razvijati?

„Danas se o komunikaciji puno govori i to na različitim razinama. Puno komunikacijskih pojmova nam dolazi iz menadžerske literature, koja je meni jako puno koristila u nastavi, budući da sam pojedine kreativne metode osmišljavala upravo čitajući tu vrstu knjiga. No, ono što sam primijetila da je zajedničko svim komunikacijskim pristupima, od menadžerskih do laičkih, to je da nešto mora biti most preko kojega prelazimo i dolazimo jedni do drugih. Objasniti ću to na primjeru prijateljstva i upoznavanja. Najčešće kada se upoznajemo želimo saznati što druga osoba voli. Ljubav je velika motivacija, ono što volimo toliko nas motivira u životu da iz toga možemo graditi sebe. Činjenica da upravo tražimo te zasade ljubavi u drugom čovjeku, kada ga upoznajemo ili kada ga želimo upoznati, govori nam o tome da se želimo približiti toj osobi, da joj želimo na neki način pristupiti, udovoljiti, biti joj blizu. Čovjeku smo blizu jedino ako razumijemo i poštujemo ono što taj čovjek voli. Dakle, to je za mene književnost, medij. Jedna lijepa stvar u književnosti, koja nam omogućuje takvu vrstu komunikacije iz poštovanja, je jedno jednostavno stilsko sredstvo – **metafora**. Preko metafore možemo razgovarati o nekom trećem, odnosno o nečemu izvan nas, a da pritom ne izlazimo iz sebe u potpunosti, da se ne pokažemo onako ranjivima i slabima kao što inače jesmo, osobito u intimnoj komunikaciji. Govoreći kroz metaforu možemo i pokazati sebe i biti istovremeno malo **zaštićeni i skriveni**. U radu s učenicima, metafora se pokazala kao izrazito jako sredstvo, jer niti ja ne volim biti jako izložena, niti učenici vole biti izloženi. Ali, kroz tu igru riječi i slika, mi smo se toliko dobro upoznali da smo i danas ostali bliski. Književnost nas je zaista povezala i za takav način rada stalno dobivam potvrde. Niz mojih učenika mi se još uvijek javlja i ima potrebu reći što im je u to doba odrastanja značila upravo nastava književnosti. Čak spominju i neke knjige koje su im odredile životni put, spominju koliko su duboko na njih utjecale i značile im u osvještavanju vlastitog identiteta.“

Kada govorimo o komunikaciji, Vi u svojoj knjizi *Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike* - navodite lijep primjer, odnosno radite poveznicu antropoloških istraživanja i šamanizma, magije, značenja i snage riječi. Možda nam na primjeru možete pojasniti o čemu se radi i kako se to može povezati s biblioterapijom.

„Područje magijskog djelovanja riječi je jako dobro istraženo i u antropologiji i u lingvistici. Međutim, meni je osobno draga moć rituala kroz koju je provedena riječ. Moć rituala nije strana niti jednom čovjeku. Na najjednostavnijoj razini to je nekakva mantra ili riječ koju možemo ponavljati da bi se gore, pa i bolje osjećali. Ako ustrajno ponavljamo neku riječ, dovoljno dugo... ona će na nas sigurno početi djelovati. Primjer koji navodim u knjizi bio mi je na neki način putokaz kako razmišljati o riječima i o priči. Naime, oduvijek me zanimala priča kao fenomen i zanimalo me na koji način priča osmišljava naše živote. Veliki antropolog Claude Lévi-Strauss daje primjer u kojemu šaman izgovara priču nad teškom bolesnikom. Ne mogu utvrditi točan uzrok, ali znaju da je boli želudac i da ima velike smetnje. Šaman nad njom izgovara priču u kojoj se doslovno događa nešto što bi danas, na filmu, sličilo **Gospodaru prstenova**. Dakle, jedna arhetipska **borba između dobra i zla**, koja je provedena kroz sve faze. Borba ima svoje **likove, junake, prepreke** i time se bolesnicu potiče da u duhu sudjeluje **afirmativno i pozitivno protiv bolesti**. Naravno, ishod nije poznat, Lévi-Strauss tu ne ulazi u kliničku analizu slučaja, ali ulazi u analizu same metode rada nad bolesnikom i na taj način pokazuje što čovjeku u pojedinim trenucima, pa i kroz čitav život, znači afirmativna priča, riječ. Mi svi u sebi nosimo sile kaosa i sile kozmosa, sile ravnoteže i sile disbalansa. One jednako supostoje u nama i ne bi bilo dobro da ih nema, da nisu u ravnoteži. Međutim, u uspostavljanju ravnoteže riječ je oduvijek u tradicijskim obredima imala ključno značenje. Jedan također lijep primjer je primjer jednog sela, afričkog plemena koje ima običaj da se po rođenju djeteta okupljaju žene i smišljaju priču tog djeteta. One, naravno, ne znaju tko je to dijete koje dolazi na svijet, ne znaju njegovu sudbinu, ali se upuštaju u jednu vrstu meditacije i jedne intuitivne projekcije tog života, pokušavaju se spojiti s duhom tog djeteta i stvoriti nešto što će mu cijeli život biti korisno. Sve te priče uvijek u sebi imaju **element nade**, nečega pozitivnog što bi čovjeku moglo doprinosti tokom cijeloga života. Na ovaj način će mu zajednica, ali i on sam sebi, moći pomagati kada god uđe u disbalans - priča će ga vraćati u ravnotežu. Kako i ta osoba sudjeluje u obredu, na taj je način stvorena jedna poveznica sa zajednicom, koja znači puno više od pukog preživljavanja, ona znači jednu duhovnu i duševnu povezanost. Zajednica je tu, i to upravo kroz priču, jedna potpora i snaga - ono što smo mi danas, u našoj zajednici, većim dijelom izgubili.“

**Njegujete li u svojoj pripremi, ali i prilikom suočavanja s procesom, neke rituale?
Postoje li grupe podrške kojima se i Vi možete obratiti s onime što nosite u sebi?**

„Da, grupa podrške su ljudi koje upoznajem na tom putu, koji na sličan način razmišljaju i rade, to su moje kolegice iz **čitateljske grupe** koju smo nazvale *Malo drvo*, po knjizi **Forresta Cartera**. To su kolegice knjižničarke koje rade u osnovnim školama, osim njih imam i kolegice i kolege koje susrećem na seminarima i predavanjima. To su ljudi koji su inicijativni, kreativni, koji vole raditi, koji imaju jedan duhovni put – ne u smislu alternativne duhovnosti, nego u smislu rada s ljudima, koji zahtijeva smislenost. Da budem jednostavnija, radi se o osobama koje rade u **knjižnici**, u **nastavi književnosti**. Dijelimo iskustva, pokušavamo jedni drugima pomoći i nešto razriješiti. Ako se s nečime teško nosimo, tražimo jedni druge prije svega prijateljsku pomoć, ali i stručnu i metodičku. Nađemo se, razgovaramo o tome, konzultiramo s literaturom i ono što je najljepše od svega, to je jedan vid stalnog usavršavanja, neprestanog dijeljenja informacija, sudjelovanje u raznim stvarima. Primjerice, sudjelujemo na **Festivalu svjetske književnosti** – jer se trudimo biti zajedno i u kontaktu, širiti svoju ideju. S druge strane, ja sam veliki samotnjak. Koliko god sam s ljudima, toliko trebam svoju privatnost. Da bi čovjek mogao biti u skladu s drugim ljudima, prvenstveno mora biti u miru sa samim sobom. Postižem to tako što se osamljujem, **radim na sebi** i što neprestano **propitujem** situacije koje mi se događaju. Opet ću navesti primjer iz čitateljske grupe. Dakle, imali smo jedan slučaj na početku rada u knjižnici Ivane Brlić Mažuranić, kada je jedan naš član uporno inzistirao na nekim svojim pravilima, iako su pravila bila uspostavljena i grupa ih je demokratski izglasala. Međutim, radi se o osobi koja je htjela kršiti ta pravila, na osnovu čega je unutar grupe zaključeno da će to biti težak put i da ćemo na taj način vrlo teško sačuvati grupu. Ušla sam u jednu veliku **krizu**. Naime, postavila sam sebi pitanje - ako već nešto radim volonterski i sa željom i s voljom, a pritom imam još niz drugih stvari koje me objektivno opterećuju i za koje moram imati snage, želim li ja to raditi i moram li ja to raditi, treba li to meni u životu? Ukoliko želim, kako mogu razriješiti tu situaciju na dobrobit svih i sačuvati nekakav **unutarnji mir**, da ne radim konflikte i zadržim grupu pod vodstvom. Otprilike, mislim da se radi o istom onom slučaju u kojemu se nađe kapetan broda kada ima jednog člana koji potiče na pobunu, a kojega ne želi nasilno i agresivno odstraniti, nego želi da sve dođe u ravnotežu i da ljudi spremno krenu nekom zajedničkom cilju. Jer, nije smisao autoriteta u tome da se čovjek nametne drugom čovjeku, nego da dovede grupu do cilja. Moja kolegica, knjižničarka **Mirta Šimić** i ja imale smo isti problem - trebamo li nastaviti, budući da se radilo o doista napetoj situaciji. Morala sam se postaviti. Čak sam

prolongirala susret grupe za dva tjedna da bih mogla sama sa sobom razriješiti neka pitanja – što hoću, kako to hoću, na koji ću se način postaviti a da svi budu zadovoljni s tim i da iskoristim tu situaciju i steknem još veći, onaj pozitivni autoritet i još veće povjerenje svoje grupe. Prvo mi je trebalo dva tjedna da najprije u sebi riješim s bijesom, s ljutnjom, s onim najjednostavnijim emocijama koje se jave u čovjeku kada mu se netko pojavi kao prepreka na putu za koji je mislio da će biti lagodan.

- Pa, što se on tu sada umiješao?

- Što on hoće?

- Najradije bih ga izbacila!

Dakle, krenem od onih najkrvoločnijih ideja koje, naravno, prođem sama sa sobom, da bih došla do fine ideje koja će sve skupa razriješiti. Sve se doista i razriješilo, čovjek je ostao u grupi, prihvatio pravila, svi smo se lijepo ujednačili, ali i danas kada se prisjetimo vidimo koliko se stvari moglo promijeniti zbog samo jedne stvari. Slično je i s učenicima. Uvijek bi netko od učenika u meni izazvao reakcije koje su me čudile, zbunjivale, pa čak i strašile. Morala sam puno raditi na sebi. Zapravo, da bi bio u skladu s okolinom, čovjek se mora ne preispitivati, nego **uravnoteživati** – jer mi ne znamo zašto nas neke stvari provociraju, zašto nas provocira nečija boja kose, dužina noktiju, stvari od fizičkog izgleda do načina govora, glasa, itd. Ne možemo to utvrditi jer u nama prorade obrasci, mehanizmi sjećanja koje često ne možemo detektirati. Cilj ovakve meditacije koju provodim na sebi nije da dođem do nekih psihoterapeutskih zaključaka, nego da shvatim što mi takva situacija donosi pozitivnoga, kako to mogu razriješiti i vidjeti tu osobu kao novu osobu u svom životu, kao novo biće, novo iskušenje, a ne je poistovjećivati s nekim svojim starim događajima, projekcijama, situacijama, traumama itd., pa čak i lijepim događajima. U **Americi i Engleskoj** i u drugim zemljama svijeta gdje je biblioterapija **službeno prihvaćena**, postoje i vrlo su raširene grupe biblioterapeuta u kojima se stručnjaci koji rade s ljudima upravo na ovaj način povjeravaju jedni drugima i iskazuju svoje doživljaje. Grupa podrške je potrebna i to ne grupa podrške koja će nas gurati dublje u konflikt, što primjerice, često radimo u školama – uvijek nađemo ravnatelja i nekoga tko je krivac, pa oko toga stvorimo jednu prilično depresivnu priču jer ne možemo probiti tu hijerarhiju. No, ovdje gdje smo svi jednaki, mi zaista trebamo sugovornike koji će nam reći da se i oni tako osjećaju i zajedno s nama vidjeti zbog čega nas takve stvari izazivaju. Što mogu promijeniti u svom načinu rada da doista i dođem do tog čovjeka, a ne da ga poistovjećujem s nečim u sebi? To je jedan put duge meditacije i samoprocjene. Moj stil života jest takav da mogu puno biti sama i to mi pomaže da u trenucima kada se nađem s ljudima zaista mogu biti *od formata*.“

Dotaknuli smo se grupne katarze. U priručniku navodite slučaj jedne terapeutkinje i procesa koji je potaknula u grupi, među sudionicima, i to s nastavljanjem na rečenicu – „Ja imam pravo“. Reakcije su bile različite...

–„Ja imam pravo uzeti čašu mlijeka noću“

- „Ja imam pravo disati“

- „Ja imam pravo svirati gitaru“

Onda se pojavila osoba sklona suicidu:

– „Ja imam pravo uzeti pištolj i ubiti se!“

Nastavak na to bila je jedna vrlo introvertirana osoba koja je rekla

–„Ja imam pravo uzeti ti pištolj“

Nastala je tišina.

„Sada kada ponovo slušam tu priču, ježim se, jer u meni budi duboku emotivnu reakciju. Nikada nisam imala takav slučaj, no radila sam sa skupinama učenika, a razred je također velika skupina. Radila sam i s odraslim osobama. Dogodi se da iz čovjeka proradi nešto što je teško predvidjeti i tada je jako bitna metoda koja nam otvara put da iskažemo tako nešto. Spomenula sam metaforu. Ako kažem da je moj život krhki brod na olujnom moru, ja sam tada izrekla sve što mogu reći o svom životu. To je cjelovita slika koja izražava moje opće stanje, stav prema okolini, onome što me očekuje, što ja očekujem. Ali, ako se već u nekom drugom životnom trenutku pojavi neka druga slika, ta ista slika broda na moru može značiti nešto potpuno drugo. To nam je svima poznato, jer mi metaforu u svakodnevnom govoru koristimo vrlo često i nesvjesno. U ovom se primjeru pokazalo da jedna jednostavna rečenica može u komunikaciju dovesti sve ljude koji imaju različite potrebe. Naime, ovdje se radilo o skupini ljudi koji su bili skloni depresiji, među njima je bio i taj izrazito suicidalan mladić. Činjenica da je osoba koja je inače bila introvertirana i povučena podigla svoj glas protiv toga da se netko želi ubiti i pokazala interes za tu drugu osobu, u tom je trenutku bila ključna za čitavu skupinu, jer je ona skupinu povezala na jedan potpuno drugačiji način. Mene je taj emotivni put kroz književnost doveo do toga da velike teorije čovjeka ne mogu usrećiti, mogu ga usrećiti male stvari, a ono što nas najviše usrećuje je upravo taj moment povezivanja s drugima. Nakon tog slučaja, vjerujem da skupina u kojoj je nastala duboka tišina nikada ne može zaboraviti taj trenutak i da će im sigurno promijeniti živote. Ne možemo točno definirati što se magično dogodi u takvim situacijama, kao što ne možemo točno definirati što se dogodi pri nekim susretima, u trenutku kada nekoga zavolimo. To su stvari koje se ne podvode pod definiciju, ali ih osjećamo. U biblioterapiji se sve vrti oko emocija koje su pokretačka snaga

našega bića, koje nisu nešto izolirano, izdvojeno od nas. One su motiv za život, za susret s drugim ljudima, za ustati se i krenuti negdje. Daju nam smisao života. Ako su emocije dobro usmjerene, ako znamo kamo s njima, gdje sa svojom strašću, potrebom za izražavanjem... tada mi možemo stvarati cijele svjetove. Ako se te emocije urušavaju u nama, ako ne znamo gdje s njima i kako ih izraziti, na koji način oblikovati tu veliku energiju – onda to može u jednom trenutku postati destruktivno. Ja tu energiju uvijek zamišljam kao nekakvu snažnu rijeku koja traži svoj put i ako znam gdje s njom, kako je uložiti, onda ona može postati korisna ne samo za mene, nego i za cijelu zajednicu. Važno je isticati i u radu s djecom i s odraslima da vlastite emocije trebamo izražavati na način da budu korisne i meni i drugima. Kroz ovakvu vrstu rada pokazalo se da grupa nije samo korektiv, samo autoritet, nego da to postaje grupa suputnika. To je jedan od razloga zašto se mi u čitateljskim skupinama nalazimo u punom sastavu, jer nitko ne želi izostati s tog lijepog događaja. Činjenica je da se, bez obzira na konflikte koji su bili u knjižnici Ivane Brlić Mažuranić, dogodilo nešto što nismo očekivale niti kolegica Mirta, niti ja – naime, i onda kada je bio snijeg do pupka, kada je padala kiša, kada je bilo ružno vrijeme, gotovo uvijek su se svi okupljali. Nasmijani, zadovoljni, jer smo jedva čekali biti tamo. Kao i u obitelji – konflikti postoje, ali smo mi zajedno i zajedno nekamo idemo.“

U priručniku navodite i da se među preporučenom biblioterapijskom literaturom često može naići na djela Roberta Frosta i Dobriše Cesarića. Po čemu su ova dva autora specifična?

„Robert Frost je pjesnik koji je meni jako malo poznat, no on je najčešće citiran u biblioterapijskoj literaturi i to posebno jedna njegova pjesma koja govori o dva puta, o jednom raskrižju na kojemu čovjek mora odlučiti kojim putem dalje. On ta dva puta stavlja u malo drugačiji kontekst od uobičajenog načina razmišljanja. Dakle, radi se o putu koji nije izabran, o onim putovima koji ostaju iza nas, koji su nerealizirane, neotkrivene mogućnosti. Tu osvjetljava jednu važnu životnu istinu kako u životu uvijek, istovremeno, postoje i gubitak i dobitak. Istovremeno, gubitak je uvijek i dobitak, što je komplementarnost života. Nikada ne zaboravljamo što smo izgubili, sve te nerealizirane mogućnosti u našem biću uvijek ostaju, a sebi trebamo dozvoliti da za njima ponekad i žalimo, patimo, da ponekad osjetimo kako smo možda i krivo izabrali, ali put kojim idemo jeste put kojim se i dalje krećemo. Drugim riječima, nemoj stati na putu kojim si krenuo, a prepusti sve svoje emocije za ono što nikada nisi ostvario. Time čovjek dobiva sliku cjelovitosti, što se osobito bitno pokazalo upravo u

kliničkom radu s ljudima koji su u životu izgubili puno, neke toliko važne egzistencijalne temelje za kojima jedva mogu prežaliti. Činjenica je da ovu pjesmu navode i psihoterapeuti, poetski terapeuti, profesori književnosti, socijalni radnici (...), a tu se referiram uglavnom na istraživanja u Americi, no njena popularnost govori i o njenoj važnosti. Ono jako bitno za tu pjesmu je, smatraju teoretičari, i zvuk pjesme. U prijevodu na hrvatski jezik to ne zvuči tako kompaktno, ali u originalu pjesma zaista ima jedan omamljujući zvuk. Kako biblioterapeuti kažu, usklađen s nekom finom uravnoteženošću, s finim i uravnoteženim disanjem čovjeka. Za poetske terapeute to su te sitne, ali jako bitne stvari pri odabiru pjesama. Ritam je prisutan i u pjesmama Dobriše Cesarića. Naime, Cesarić mi nije najdraži pjesnik, no znam jako puno ljudi koji ga tako smatraju i to od djece, do treće životne dobi. Pitala sam se zašto im je, osim jasnoće slika, Cesarić toliko drag. Odgovor na to pitanje dobili smo provodeći jedno **istraživanje**, kada smo radili prilog za priručnik, a istraživanje je provedeno na temelju **modela za istraživanje pjesama**. Taj je zadatak dobio moj bivši učenik, **Kristijan Komočec**, koji je jedno vrlo poetski osjetljivo biće... i sam je pjesnik. Zadatak sam dala upravo njemu jer nisam željela da ga dobije netko tko je kritički osviješten, nego netko tko u poeziju zaista može uroniti, tko poeziju može doživjeti, a imala sam potpuno povjerenje da on to može. Kao zadatak, dobio je jedan niz hrvatskih i stranih pjesnika koje je trebao istražiti po uzorku, dakle, spomenutom modelu istraživanja, kojim se točno po određenim stavkama utvrđuje ima li pjesma **biblioterapijske vrijednosti**. Jedna od jako važnih stavki je **jasnoća slike, ritmičnost i princip nade**, ali ne onaj bukvalni koji kaže sve će biti lijepo, divno i krasno, nego da iz jedne stvarne životne priče, pa makar bila to i metafora, izbija jedno svjetlo koje čovjeku daje određenu nadu. To je jako važno. Tijekom istraživanja, Kristijan je najviše morao čitati Cesarića. Budući da mu Cesarić nije drag pjesnik, to je u njegovom slučaju bila ironija kojoj smo se često smijali. No, upravo je u njemu otkrivao po **biblioterapijskim kriterijima** savršene pjesme. Jednostavno je svaka druga pjesma u skladu s tim propisima.“

Kada govorimo o području Republike Hrvatske, je li prisutna potreba za biblioterapijom, koliko je biblioterapija priznata u stručnim krugovima, ali i proširena, primjenjiva na naše društvo?

„Jedan od razloga zašto sam pokrenula Balans Centar za logopedagogiju i biblioterapiju u Zagrebu je upravo taj što naša javnost nije bila dovoljno upoznata sa samim terminom. Bilo je nekoliko referenci, dva diplomatska rada i podatak da se Ljiljana Sabljak, voditeljica Gradske knjižnice, bavila biblioterapijom. Za Slovence sam pronašla više, oni imaju biblioterapiju

dosta razvijeniju, barem na teoretskoj razini. Međutim, kod nas u tom trenutku kada sam počela pisati priručnik, nije bilo niti jedne referentne knjige, a željela sam da ljudi dobiju osnovnu informaciju. Cilj nije bio da to bude konačna verzija, nego upravo prva i da to bude **model za raspravu, suradnju, kritike, komunikaciju i stvaranje projekata**. Smatram da se u posljednje tri godine to bitno promijenilo. Promijenilo se kroz rad naše udruge i upoznavanje svih nas koji razmišljamo na sličan način i koji ne moramo imati titulu biblioterapeuta da bismo se usavršavali u tom području. Postoje institucije koje njeguju neke oblike biblioterapije, no to su stvari za koje morate posegnuti duboko u istraživanje, da biste dobili informacije. Ono što nama u Republici Hrvatskoj nedostaje je **transparentnost podataka**, jedan portal ili organizacija kao što je **NAP (engl. National Association of Poetry Therapy)** koja pokriva sve – od publikacija, seminara, informacija, koja daje odgovore na pitanja gdje se što provodi, kako se provodi, što se događa. Mi još uvijek nemamo sustavno istraživanje, ne znamo što sve biblioterapija u Republici Hrvatskoj pokriva. Postoje naznake, ali usudila bih se reći da je to u odnosu na neke svjetske slučajeve izuzetno malo - i to mislim da je upravo zbog te loše komunikacije. Usporedit ću, iako sam svjesna da nije usporedivo, no dok mi imamo **30-ak čitateljskih grupa**, famozni **London** samo u jednom većem dijelu grada ima ih oko **10-ak tisuća**, a **50-ak tisuća** grupa osnovano je u **zadnjih 10 godina**. Slala sam anketu voditeljima klubova, na koju mi je odgovorilo njih petnaestak, što je znak da ljudi nisu svjesni toga koliko upravo te male stvari znače puno za komunikaciju i koliko bi značilo da znamo jedni za druge, da se međusobno možemo uputiti i usmjeravati. Komunikacija je jednostavna i znači puno.“

Na koji način se zainteresirani mogu uključiti u neku od čitateljskih grupa?

„Meni je za sada jedina referentna **knjižnica Ivane Brlić Mažuranić**, gdje surađujem s kolegicom **Mirtom Šimić** u kojoj vidim i prijatelja i divnog suradnika, pa ne idem dalje. No, ako netko želi svoju čitateljsku grupu, ukoliko ju želi **osnovati**, ukoliko želi **sudjelovati**, biti **voditelj** ili samo **član**, ja upućujem svakoga, bilo da se radi o djetetu ili odrasloj osobi, **da se javi u knjižnicu i ako grupa ne postoji, mi ćemo ju osnovati**. To je tako za početak. Imamo u planu i **projekte za škole**, koji će se odvijati **u suradnji s knjižničarima**. Također, ako je zainteresiran i netko od knjižničara, slobodno mi se može javiti na broj telefona i adresu koji su dostupni na web stranici Balans centra za logopedagogiju i biblioterapiju (<http://balanscentar.blogspot.com/>). Pojedine čitateljske grupe vodim i kod sebe u stanu, privatno, a navest ću samo jedan primjer koji mi je vrlo drag. Riječ je o skupini djevojaka s

Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a ideju je osmislila **Anamarija Stepanić**, koja me kontaktirala vrlo profesionalno i s vrlo jasnom idejom. Rekla je da se radi o skupini prijateljica koje su sve jezičarke, profesorice najviše stranih jezika i književnosti (a Anamarija je i buduća knjižničarka) i da bi voljele da one koje toliko vole čitati i razgovarati o knjigama, dobiju mene kao **medijatora, moderatora** koji će ih samo držati u tom već postojećem okviru. I tako je nastala jedna grupa za koju se ne moram puno pripremati, jer se radi o djevojkama koje u književnost ulaze vrlo duboko i koje ne treba puno poticati na razgovor, ali je primjer lijepe komunikacije. Iz toga smo dobili mnoge nove stvari. Anamarija će u knjižnici Ivane Brlić Mažuranić početi voditi novu čitateljsku grupu. Kada se na ovaj način pojave ljudi koji su zainteresirani i koji imaju volju, može se dogoditi da doista i dobijemo jednu **zajednicu čitatelja**, što i je neki moj krajnji cilj, ideja.“

I na kraju, ima li nešto što nismo spomenuli, a što biste voljeli dodati?

„Voljela bih da se vrati nekakav model komunikacije koji nam je kao djeci bio poznat, ono najjednostavnije okupljanje oko ognjišta i razgovori na određenu temu, slušanje priča i pričanje. Prezasićena sam velikim politikama, svjetovima, civilizacijama... neprestano smo u tom nečem grandioznom. Ono što promatramo na televiziji, uvijek mora biti grandiozno. Moja je velika želja da se vrate neki jednostavni komunikacijski obrasci koje su poznavali naši djedovi i bake, naši roditelji... ona vrsta druženja koja čovjeka vraća čovjeku i jednostavno ga drugome dovodi kao ljudsko biće. To se izgubilo s naših prostora, premda smo mi dominantno jedna usmena civilizacija, a do prije 150 godina jedva da smo i imali pismenu komunikaciju. Nasmijati se, stvarati dobru energiju, pronalaziti putove i uporišta u sebi je vrlo lijepo i ja sam za povratak nekih starih, dobrih vibracija.“

###

5. ZAKLJUČAK

Razvojna ili interaktivna biblioterapija prostor je namijenjen knjižničarima, učiteljima i profesorima, socijalnim radnicima i svima ostalima koji imaju želju i senzibilitet za spoj umjetničkih tekstova i svakodnevnih tema koje u ljudima izazivaju različite psihološke procese.

Primjeri iz Republike Hrvatske i svijeta upućuju nas na dobru praksu biblioterapije koja se provodi i u knjižnicama i u školama. Pa ipak, bilo bi pogrešno zaključiti da je na nekom drugom kraju svijeta biblioterapija prepoznata kao primarna knjižničarska aktivnost. Kod nas je koncept oslobađanja emocija i stresa putem proznih tekstova ili pjesme prisutan, no još uvijek u povojima. Tema je slabo zastupljena u javnom prostoru, vrlo malo je domaće literature, a nemoguće je utvrditi gdje je sve biblioterapija zaživjela i tko ju sve provodi. Veliku polemiku u javnosti izaziva sam termin *biblioterapija*. Da knjige mogu pomoći čitatelju, mnogi će se složiti, no sporno je pitanje tko mogu biti biblioterapeuti i treba li se ovakav oblik rada provoditi u sklopu knjižnica.

Uzmimo za primjer osnovnu ili srednju školu. Dok rastu i razvijaju se, djeca i mladi prolaze brojne promjene, postavljaju si mnoštvo pitanja i nije neobično čuti da se netko potukao, posvađao, ima loše ocjene ili da je stolac izbačen kroz prozor. Knjižnica je kreativno mjesto. Knjižničar (koji u obrazovnoj instituciji ima zakonsku obvezu stjecanja nastavničkih kompetencija) zajedno s učiteljima, pedagogom ili psihologom čini dio stručnog tima te u ovakvim situacijama s djecom i mladima ima priliku komunicirati u neformalnijem okruženju i u prenesenom smislu - kroz knjigu i priče.

Smatram da ne trebamo zatvarati oči pred onim što postoji, nego pronaći načine kako da se suočimo, prihvatimo i implementiramo pozitivne primjere i alternativne metode. Problem nije u terminu (koji se ukorijenio na različitim stranama svijeta) nego u postavljanju strukture koja će pomoći da praksa ima svoj standard i kvalitetu. U Republici Hrvatskoj nedostaje krovna institucija. Timski rad, obrazovanje i okupljanje stručnjaka cilj je kojemu bismo morali težiti.

6. LITERATURA

Knjige:

- Ayalon, O. Spasimo djecu. Zagreb : Školska knjiga, 1995.
- Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.
- Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.
- Biblioterapija. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. 1. izd. Zagreb : EPH : Novi liber, str. 112. 2002.
- Bucay, J. Ispričat ću ti priču. Zaporešić : Fraktura, 2010.
- Singer, I.B. Priče. Sarajevo : Svjetlost, 1986.

Članci u časopisima:

- Afolayan, J. A. Documentary Perspective of bibliotherapy in education. // Reading Horizons. 33/1 (1992), str. 137 – 148.
- Arabib, S. B. Bibliotherapy in school libraries : an Israel experiment. // School Libraries Worldwide. 102-1/6 (2000), str. 102-110.
- Brewster, L. The reading remedy : bibliotherapy in practice. // Aplis. 21/4 (2008), str. 172-177.
- Janavičiene, D. Bibliotherapy in Lithuanian public libraries : service identification and analysis. // Torunskie Studia Bibliologiczne. 9/2 (2012), str. 157 – 173.
- Janavičiene, D. Bibliotherapy process and type analysis : review of possibilities to use in the library. // Tiltai, 53/4 (2010), str. 119 – 132.
- Padreck, J.T. Using literature to help children cope with problems. // Adolescence. 114/29 (1994), str. 421-427.
- Silverberg, L.I. Bibliotherapy: the therapeutic use of didactic and literary texts in treatment, diagnosis, prevention, and training // JAOA Special Communication. 103/3 (2003), str. 131 – 135.
- Weimerskirch, P.J. Benjamin Rush and John Minson Galt, II : pioneers of Bibliotherapy in America. 53/4 (1965), str. 510-526.

Članci na mrežnim portalima:

- Bašić, I. Predavanje o interaktivnoj biblioterapiji. // Glas Istre.hr. URL: <http://goo.gl/XLfeKD>. (15.6.2014.)
- Beatty, W. K. A historical review of bibliotherapy // Bulletin of the Medical Library Association. 22.5.2008. URL: <http://hdl.handle.net/2142/6050>. (15.6.2014.)
- Biblioterapija : knjigom do zdravlja. Zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar. URL: <http://goo.gl/7qxZX6>. (10.9.2013.)
- Kujica zita pomaže djeci da lakše nauče čitati. 24junior. URL: <http://goo.gl/iNvK5C> (15.6.2014.)
- Uredništvo portala. Knjiga kao lijek – terapija čitanjem. 3.1.2012. CentarZdravlja.net. URL: <http://goo.gl/MWf7b7>. (15.6.2014.)

Ostali izvori na internetu:

- Alameri, R. My mission is to listen: read to a dog but not just any dog. // World Library and Information Congress : 78th IFLA General Conference and Assembly. (2012). URL: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/160-alameri-en.pdf>. (15.6.2014.)
- Animal Health Foundation. URL: <http://www.animalhealthfoundation.net/who-we-are/>. (15.6.2014.)
- Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju. URL: <http://balanscentar.blogspot.com/>. (15.6.2014.)
- Biblioterapija u knjižnici u Capragu. 26.1.2011. URL: http://www.sisak.hr/clanak_/13114/biblioterapija-u-knjiznici-u-capragu. (10.9.2013.)
- Biblioterapija u knjižnici. URL: <http://nocknjige.hr/program/biblioterapija-u-knjiznici/>. (30.6.2014.)
- Bibliotherapy : a special interest group from the International Reading Association. URL: <http://ecplatz.wix.com/bibliotherapy>. (15.6.2014.)
- Bibliotherapy : connect with yourself, family, community and nature. URL: <http://readtoconnect.ca/>. (15.6.2014.)

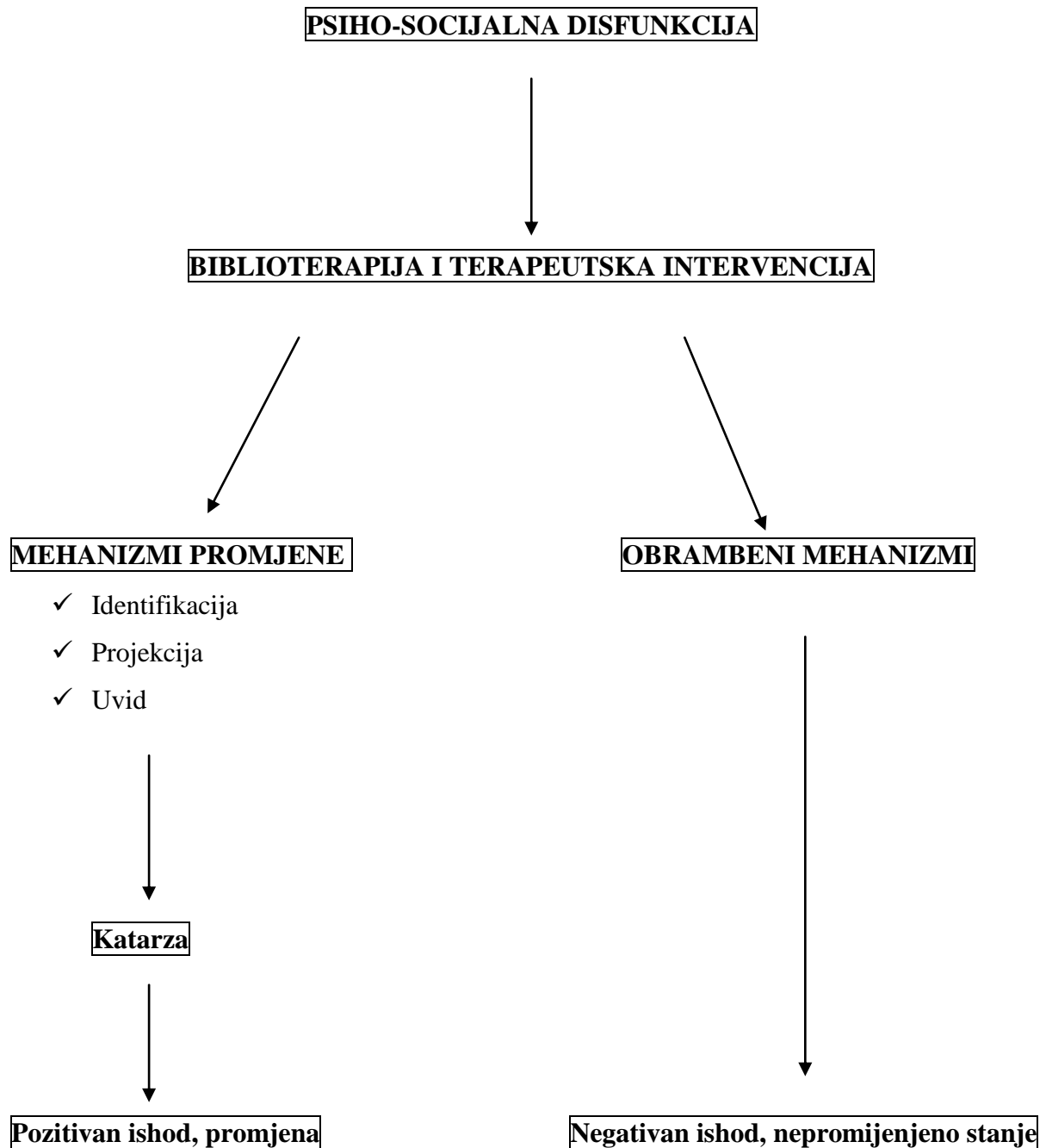
- Bibliotherapy. // Encyclopedia of library history / uredili Wiegand, W. A. ; Davids, D. G. URL: <http://goo.gl/PpiB23>. (15.6.2014.)
- BÖRJE ja Pedagoggi. URL: <http://lukukoira.nettisivu.org/borje/>. (15.6.2014.)
- Canadian Applied Literature Association. URL: <http://stmu.ca/cala/>. (15.6.2014.)
- Gradska knjižnica i čitaonica Pula. Interaktivna biblioterapija i radionica Poetski kolaž. 26.10.2012. URL: <http://regionalexpress.hr/site/more/interaktivna-biblioterapija-i-radionica-poetski-kolazhi/>. (10.9.2013.)
- Intermountain Therapy Animals. Pets helping people. URL: <http://www.therapyanimals.org/Home.html>. (15.6.2014.)
- Knjižnica-središte znanja i zabave. Biblioterapija u pop kulturi. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/218/>. (10.9.2013.)
- Paws 4 love : therapy dogs. URL: <http://www.paws4lovereno.org/>. (15.6.2014.)
- Reading to dogs : a library guide to getting started. URL: <http://readingtodogs.weebly.com/successful-programs.html>. (15.6.2014.)
- The National Association for Poetry Therapy. URL: <http://www.poetrytherapy.org/>. (15.6.2014.)
- Therapy Dogs International. URL: <http://www.tdi-dog.org/OurPrograms.aspx?Page=Libraries>. (15.6.2014.)

7. PRILOZI

Tablica 1. „Tri tipa biblioterapije“

KARAKTERISTIKE	INSTITUCIONALNA	KLINIČKA	RAZVOJNA
Forma	Pojedinac ili grupa (obično pasivna)	Grupna aktivnost: voljna ili nevoljna	Grupna aktivnost: voljna
Klijent	Medicinski ili psihički pacijent, zatvorenik ili privatni klijent	Osoba s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju	<i>Normalna</i> osoba koja je u kriznoj situaciji
Terapeut	Tim psihijatar a i knjižničara	Psihijatar, terapeut mentalnog zdravlja ili knjižničar	Knjižničar, učitelj, profesor, pedagog
Tehnike	Diskusija o materijalu	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogledu u sebe	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogled u sebe
Mjesto rada	Institucija ili privatno	Institucija ili privatno	Društveni prostori
Ciljevi	Obično informativno, s nekim uvidom u stanje klijenta	Uvid u svoje stanje i promjene ponašanja	Normalan razvoj i samoaktualizacija

Dijagram 1. Prikaz biblioterapijskog procesa

Slika 1. Kujica Zita i sudionici projekta

Priče i pjesme navedene u diplomskom radu

Jorge Bucay
Okovani slon

Kada sam bio dijete, obožavao sam cirkuse, a u cirkusu su mi se najviše sviđale životinje. Pozornost mi je posebno privlačio slon, koji je, kako sam poslije doznao, svoj djeci bio najdraža životinja. Tijekom predstave golema je životinja svašta izvodila novčićem, neuobičajena kombinacija veličine i snage... Ali nakon nastupa i neposredno prije dolaska na pozornicu, slon je uvijek bio vezan za malen konac zabijen u zemlju, lancem koji je držao samo jednu nogu.

Osim toga, kolac je bio malen komadić drva zabijen jedva nekoliko centimetara u zemlju. Iako je lanac bio debeo i moćan, bilo mi je jasno da se životinja koja je u stanju iščupati stablo s korijenom, mogla s lakoćom osloboditi kolca i pobjeći.

Tajna mi je i dalje bila nejasna.

Što ga onda drži?

Zašto ne pobjegne?

Kad mi je bilo pet ili šest godina, još sam vjerovao u mudrost odraslih. Pa bih pitao učitelja, oca ili strica za taj misterij sa slonom. Netko od njih objasnio mi je da slon nije pobjegao jer je bio istreniran.

Postavio sam pitanje koje se samo nametalo: “Ako je istreniran, zašto su ga vezali?”

Ne sjećam se da sam dobio ikakav smislen odgovor. S vremenom sam zaboravio na misterij sa slonom i kolcem i prisjetio bih ga se samo kad bih susreo one koji su se katkad pitali isto.

Prije nekoliko godina otkrio sam da je netko, na moju sreću, bio dovoljno mudar da pronađe odgovor:

Cirkuski slon ne bježi zato što je vezan za sličan kolac još otkad je bio veoma malen.

Zatvorio sam oči i zamislio bespomoćna, tek rođena slona vezana za kolac. Siguran sam da je u tom trenutku slonić gurao, vukao i znojio se pokušavajući se osloboditi. I unatoč svojim naporima nije uspio jer je onaj kolac bio prečvrst za njega.

Zamislio sam kako je iscrpljen zaspao i kako je sljedećeg dana opet pokušao, i sljedećega, i sljedećega... Sve dok jednoga dana, jednoga za njegov život užasna dana, životinja nije prihvatila svoju nemoć i prepustila se sudbini.

Taj golemi i moćni slon kojeg vidimo u cirkusu ne bježi jer, jadnik, misli da ne može.
Urezala mu se u sjećanje ona nemoć koju je osjetio ubrzo nakon rođenja.
Najgore je što nikad više nije ozbiljno preispitao to sjećanje.
Nikad, nikad više nije pokušao iskušati svoju snagu...

Robert Frost
The Road Not Taken

Two roads diverged in a yellow wood,
And sorry I could not travel both
And be one traveler, long I stood
And looked down one as far as I could
To where it bent in the undergrowth;

Then took the other, as just as fair,
And having perhaps the better claim
Because it was grassy and wanted wear,
Though as for that the passing there
Had worn them really about the same,

And both that morning equally lay
In leaves no step had trodden black.
Oh, I kept the first for another day!
Yet knowing how way leads on to way
I doubted if I should ever come back.

I shall be telling this with a sigh
Somewhere ages and ages hence:
Two roads diverged in a wood, and I,
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference.

Isaac Bashevis Singer

Ole i Trufa

Šuma je bila velika, gusta, puna svih vrsta listopadnog drveća. Bio je mjesec studeni. Obično je u to vrijeme godine hladno i dogodi se da čak ponekad i sniježi, ali ovaj studeni bio je relativno i topao. Noći su bile hladne i vjetrovite, ali čim bi sunce jutrom izašlo, postajalo bi toplije. Moglo bi se pomisliti da je ljeto kad ne bi čitava šuma bila posuta otpalim lišćem - žutim kao šafran, crvenim poput vina, a bilo ga je i zlaćanog, kao i satkanog od različitih boja. Kidala ga je kiša, vjetar, padalo bi danju, padalo bi noću - oblikujući debeli sag na šumskom podu. Iako su mu se sokovi isušili, lišće je još uvijek ispuštalo ugodan miris. Sunce ga je obasjavalo kroz napušteno, ali živo granje, a crvi i muhe, koje su nekako preživjele jesenske oluje, plazile su po njemu. Prostor ispod lišća pružao je tajna skrovišta zrikavcima, poljskim miševima i drugim bićima koja su tražila utočište u zemlji. Ptice - koje ne sele zimi u toplije krajeve nego ostaju kod kuće - poredale su se po golim udovima drveća. Među njima bili su vrapci - sićušne ptice, ali obdarene s mnogo hrabrosti i iskustva sakupljenog tisućama generacija. Skakutali su i živkali tražeći hranu što je šuma u to doba godine pruža. Mnogo, mnogo kukaca i crva poginulo je prošlih tjedana, ali nitko nije oplakivao njihovu sudbinu. Božja stvorenja znaju da je smrt samo oblik života. Dolaskom proljeća šuma će se ponovo ispuniti travkama, zelenim lišćem, procvatim granama i cvijećem. Ptice selice vratit će se iz dalekih zemalja i ponovno se nastaniti u svojim napuštenim gnijezdima. Pa ako je vjetar ili kiša oštetila gnijezdo, lako će ga popraviti.

Na vrhu drveta koje je izgubilo sav svoj lisnati pokrov ostala su još samo - dva lista. Jednom je bilo ime Ole, a drugom Trufa. Ole i Trufa zajedno su visjeli na jednoj grančici. Kako bijahu na samom vrhu drveta, primali su mnogo sunčeva svjetla. Iz nekog posebnog razloga, koji Ole i Trufa nisu poznavali, preživješe sve kiše, sve hladne noći i vjetrove, još uvijek se držeći za vršak grančice. Tko zna razlog zašto jedan list pada a drugi ostaje? No, Ole i Trufa su vjerovali da odgovor leži u velikoj ljubavi što su je osjećali jedno za drugo. Ole je bio nešto veći od Trufe i nekoliko dana stariji, ali Trufa je bila ljepša i nježnija. Jedan list može malo učiniti za drugoga kada vjetar puše, kiša lijeva ili tuča počne padati. Dogodi se da i ljeti padne poneki list, a pogotovo se u jesen i zimi ništa ne može učiniti. Ipak, Ole je hrabrio Trufu u svakoj prilici.

Za vrijeme najgorih oluja, kada su gromovi treskali i munje sijevale, a vjetar kidao ne samo lišće nego i čitave grane, Ole je zaklinjao Trufu:

- Drži se, Trufa! Drži se svom snagom! Katkada, za vrijeme hladnih i burnih noći Trufa bi se požalila:

- Moje je vrijeme došlo, Ole, ali ti se čvrsto drži!

- Zašto? - upitao bi Ole. - Bez tebe život mi je besmislen. Ako ti padneš, i ja ću pasti s tobom.

- Ne, Ole, nemoj to učiniti! Tako dugo koliko god list može ostati, ne smije otići...

- Sve ovisi o tome da li ti ostaješ sa mnom - odvratila Ole.

- Danju te promatram i divim se tvojoj ljepoti. Noću osjećam tvoj miris. Biti usamljen list na drvetu? Ne, nikada!

- Ole, tvoje su riječi tako slatke, ali nisu istinite - reče Trufa. - Ti znadeš vrlo dobro da više nisam lijepa. Pogledaj kako sam naborana. Svi su se moji sokovi isušili i stid me je pred pticama. Promatraju me s toliko sažaljenja! Ponekad mi se čini da mi se smiju gledajući me kako sam se smežurala. Ja sam izgubila sve, a jedino mi je još ostala ljubav za tebe.

- Zar to nije dosta? Od svih naših moći ljubav je najviša, najdivnija - reče Ole.

- Tako dugo dok se međusobno volimo, mi ostajemo ovdje, i nikakav vjetar ni kiša ne mogu nas uništiti. Reci ću ti nešto, Trufa! Nikada te nisam toliko volio koliko te sada volim!

- Zašto, Ole? Zašto? Pa ja sam sva žuta.

- A tko kaže da je zelena boja lijepa, a žuta nije? Sve su one jednako lijepe.

I dok je Ole govorio upravo te riječi, zbilo se ono čega se Trufa sve te mjesece pribojavala - podigao se vjetar i otkinuo Olu s grančice. Trufa je počela drhtati i treperiti, te se činilo da će se i ona uskoro otkinuti, ali - držala se čvrsto. Vidjela je kako Ole pada i njiše se zrakom, te ga počeo zvati jezikom lišća: Ole! Vrati se! Ole! Ole! No prije nego što je i prestala dozivati, Ole je iščeznuo s vidika. Pomiješao se s ostalim lišćem na tlu, a Trufa je ostala sama na drvetu.

Dok je još bio dan, Trufa je nekako uspjela izdržati svoju bol. Ali kada se smračilo, a hladna i prodorna kiša počela padati, utonula je u očaj. Nekako je počela osjećati da je za sve nevolje lišća krivo drvo, njegovo deblo i snažni udovi. Lišće je palo, ali je deblo ostalo visoko, krupno i čvrsto ukorijenjeno u tlu. Trufi se pričinilo nekom vrstom boga! U nekoliko mjeseci stablo bi se pokrilo lišćem, a zatim ga streslo sa sebe. Hranilo ga svojim sokom toliko dugo koliko mu se sviđalo, a zatim pustilo da umre od žeđi. Trufa je molila drvo da joj vrati njezinog Olu i da ponovno stvori ljeto, ali drvo nije marilo, niti je željelo mariti, za njezine

molbe... Trufa nije vjerovala da noć može biti tako duga, tako tamna, tako studena. Govorila je Oli i očekivala odgovor, ali Ole je šutio ne dajući nikakva znaka o svojoj prisutnosti. Trufa se obrati drvetu:

- Budući da si mi uzeo Olu, uzmi i mene! Ali ni tu molbu drvo nije uslišalo.

Nakon nekoliko časaka Trufa je zadrijemala. To nije bio san nego neko čudno klouće. Trufa se probudila i na svoje veliko iznenađenje otkrila da više ne visi na drvetu. Vjetar ju je otpuhnuo dolje dok je spavala. Osjećala se drukčije nego što je to obično bivalo kad se budila na drvetu prilikom izlaska sunca. Sada su sve njezine bojazni i tjeskobe iščezle. Buđenje je donijelo sa sobom svijest koju nikada prije nije osjetila. Ona je sada znala da nije samo više list koji ovisi o svakom hiru vjetra, nego da je dio svemira. Ona nije više ni malena, ni slaba, ni prolazna, nego dio vječnosti. Pomoću neke tajanstvene sile Trufa je shvatila čudo svojih molekula, atoma, protona i elektrona - golemu energiju koju je predstavljala i čudesan plan kojega je bila dio. Odmah do nje ležao je Ole, i oni su se pozdravili s ljubavlju kakve nikada prije nisu bili svjesni. To nije bila ljubav koja bi ovisila o zgodi i prilici, nego ljubav koja je tako moćna i vječna kao što je i sam svemir. Sve ono čega su se bojali danima i noćima između travnja i studenog preokrenulo se da ne bude smrt nego spasenje. Naišao je povjetarac i podigao Olu i Trufu u zrak, i oni su lebdjeli blaženstvom poznatim samo onima koji su slobodni i sjedinjeni s vječnošću.